

De verbindende schakel

Praktijkonderzoek naar de inzet van
de intern begeleider
in de voorschool

De verbindende schakel

Praktijkonderzoek naar de inzet van de intern begeleider in de voorschool

In opdracht van Ministerie OCW

IJsbrand Jepma, Paulien Muller, Lilian van der Bolt
Sardes, Utrecht
November 2013

Inhoudsopgave

Voorwoord	3
Samenvatting	5
1. Inleiding	9
2. Achtergrond van het onderzoek	11
3. De (op)komst van de intern begeleider in de voorschool	15
4. De inbedding van de intern begeleider in de voorschoolse sector	19
5. De relatie tussen de intern begeleider in de voorschool en de ouders	29
6. De rol van de intern begeleider in de voorschool bij de doorgaande lijn in voor- en vroegschoolse educatie	33
7. De rol van de intern begeleider in de voorschool bij de kwaliteitsverbetering en -borging van voor- en vroegschoolse educatie	35
8. De rol van de intern begeleider in de voorschool bij de zorg aan kinderen met extra ondersteuningsbehoeften	39
9. Conclusies, knelpunten, toekomstige ontwikkelingen en aanbevelingen	43
Bijlage 1: Lijst met geraadpleegde personen	53

Voorwoord

Deze publicatie doet verslag van een kwalitatief georiënteerd praktijkonderzoek naar de inzet van de intern begeleider (in het vervolg afgekort tot ib'er) in de voorschool. Onder 'voorschool' verstaan we kinderdagverblijven, peuterspeelzalen en/of voorschoolconstructies waarbij intensief wordt samengewerkt tussen voorschoolse voorzieningen en basisscholen. Dit onderzoek is onderdeel van het onderzoeksprogramma binnen Vversterk, dat loopt tot eind 2013. Het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap financiert dit project. De landelijke coördinatie is in handen van Sardes. Bij de uitvoering van Vversterk is een groot aantal organisaties betrokken.

Voor dit onderzoek is met vele betrokkenen uit de praktijk van het jonge kind en VVE gesproken. We zijn hen dank verschuldigd voor hun bereidwilligheid en inschikkelijkheid. Er is ook gesproken met Karin van der Meulen, trainer van de CED-Groep. De CED-Groep is een van de aanbieders van de naschoolse opleiding tot ib'er in de voorschool. Ook haar zijn we erkentelijk voor de geleverde bijdrage. De Landelijke Beroepsgroep voor intern begeleiders (LBib) zeggen we dank toe voor de bemiddeling bij het vinden van ib'ers in de voorschool die mee wilden doen aan het onderzoek en voor het meelezen van het concept.

Dit onderzoek laat zien dat de ib'er in de voorschool op meerdere plaatsen langzaam maar zeker integraal onderdeel wordt van de wereld van het jonge kind en VVE. Op sommige plaatsen is deze functionaris niet meer weg te denken en is haar toegevoegde waarde ontegenzeggelijk bewezen.

Tegelijk komt aan het licht dat er veel verschillen zijn in opleidings- en kwalificatie-eisen, ervaring, werkgebied, aanstelling, takenpakket, beschikbare tijd en inschaling. De organisatorische inbedding van de ib'er in de voorschool is sterk situationeel bepaald. De vraag is of dit op langere termijn wenselijk is.

Als de overtuiging bestaat dat de ib'er in de voorschool een vaste kracht behoort te zijn bij VVE, dan is het raadzaam dat er richtlijnen komen die het functioneren vergemakkelijken. Ook kan dit meer richting geven aan hun scholing. Denk aan het formuleren van een passende taak- en functieomschrijving, bekwaamheidseisen, primaire en secundaire arbeidsomstandigheden en een urennorm. De behoefte daaraan lijkt alleen maar toe te nemen nu de professionaliseringseisen van pedagogisch medewerkers toenemen. Ook komen er door ontwikkelingen in de samenleving steeds meer opvoedingsondersteuningsvragen van ouders op pedagogisch medewerkers af.

In deze ontwikkeling kunnen ib'ers in de voorschool niet achterblijven. Integendeel, ze zullen hierbij voorop moeten lopen, goed beslagen ten ijs komen en het goede voorbeeld laten zien aan het voorschools personeel.

Uit de praktijk is geen blauwdruk te destilleren van hoe de ib'er in de voorschool het beste kan worden ingezet om de kwaliteit van de zorg voor het jonge kind te versterken en te borgen. Dit kan op allerlei manieren. De rijke praktijkbeschrijvingen zijn hier het levende bewijs van. Wel zijn er aanwijzingen te geven om het functioneren van de ib'er in de voorschool (nog) beter uit de verf te laten komen. We hopen dat deze bijdrage in die opzet is geslaagd.

Voor lokale partijen die overwegen om met een ib'er in de voorschool te gaan werken, hoopt deze publicatie betrokkenen te inspireren en concrete handvatten mee te geven. Als de VVE-sector wil dat jonge kinderen met een extra ondersteuningsbehoefte meer ruimte krijgen

voor spelen, ontwikkelen en leren, dan kan de aanwezigheid van de ib'er hierin een belangrijke stimulans zijn.

Samenvatting

De aanwezigheid van intern begeleiders (ib'ers) in de voorscholen is een betrekkelijk nieuw fenomeen. Terwijl de ib'ers in de basisschool bijna niet meer zijn weg te denken, is interne begeleiding in de voor- en vroegschoolse educatie (VVE) nog geen vanzelfsprekendheid. Ook de intensiteit waarmee en de wijze waarop interne begeleiding wordt ingezet varieert enorm tussen de VVE-instellingen.

De groeiende zichtbaarheid van ib'ers in de VVE past bij de professionaliseringsgolf die momenteel gaande is in deze sector. Zo zijn er ambitieuze *Bestuursafspraken* gemaakt tussen het Rijk en de G37 (dit zijn 37 grote gemeenten in Nederland) over de VVE-kwaliteit en worden er steeds hogere eisen gesteld aan de pedagogisch medewerkers (zoals taalniveau 3F). Binnen deze tendens past het dat er een professional aan de voorschool wordt toegevoegd die de pedagogisch medewerkers ondersteuning biedt rond zorgkinderen en VVE-kwaliteit.

Diepte-onderzoek naar twaalf verschillende casussen waarin interne begeleiding werd geboden in een voorschoolse setting (peuterspeelzaal, kinderdagverblijf, voorschool) heeft een rijkgeschakeerd beeld opgeleverd. In het rapport wordt dit veelzijdige beeld gepresenteerd en geanalyseerd en wordt besloten met conclusies en aanbevelingen.

Vanaf 2000 zien we een groeiende aandacht bij politiek en beleid voor voorschoolse educatie. De meeste ib'ers die wij spraken zijn ergens tussen 2005 en 2010 aangesteld. Verschillende ontwikkelingen hebben geleid tot het inschakelen van ib'ers in de voorschool. Zo is de samenwerking tussen voorschoolse voorzieningen en basisscholen vanaf 2000 sterk geïntensiveerd, mede onder invloed van landelijk VVE-beleid. Verder is het aantal doelgroepkinderen dat deelneemt aan voorschoolse voorzieningen sterk gestegen. Deze kinderen brengen relatief meer zorgvragen met zich mee dan 'reguliere' kinderen. Een andere ontwikkeling is dat vanuit het Rijk in de afgelopen jaren projectmiddelen ter beschikking zijn gesteld voor VVE, die onder meer zijn gebruikt om ib'ers aan te stellen. Ook de professionaliseringstendens in de VVE heeft VVE-instellingen en gemeenten ertoe aangezet om te investeren in interne begeleiding op de voorschool. Ten slotte bieden de in 2011 bekrachtigde *Bestuursafspraken* tussen Rijk en G37 de mogelijkheid om de inzet van ib'ers te financieren vanuit de middelen voor hbo'ers op de groep.

Ib'ers in de voorschool kunnen op verschillende manieren zijn aangesteld. Sommige ib'ers bedienen een school/voorschoolcombinatie, andere werken alleen op de voorschool of op verschillende voorscholen. Sommige ib'ers functioneren louter als ib'er, andere combineren ib-taken met andere werkzaamheden, bijvoorbeeld als pedagogisch medewerker of als leerkracht.

De ib'ers in het onderzoek waren zonder uitzondering hoog opgeleid en zeer ervaren. Ook uit het competentieprofiel dat we hebben samengesteld op basis van de twaalf casussen blijkt dat de ib'er in de voorschool van vele markten thuis moet zijn. Het aantal uren dat de ib'ers beschikbaar hebben per groep loopt opvallend uiteen: van 1 uur per week per groep tot 4 uur per week per groep. Wat betreft de inschaling; de ib'ers die wij spraken zijn afhankelijk van wie hun werkgever is bij de cao Onderwijs of de cao Welzijn ingeschaald. Ook inschaling bij de cao Kinderopvang behoort tot de mogelijkheden.

Een cruciaal aspect van het werk van de ib'ers in de voorschool is het contact met ouders. Daarbij is een belangrijk gegeven dat de voorschool vaak de eerste ontmoetingsplaats is voor kinderen buiten de context van gezin en familie. Eventuele zorgen over de ontwikkeling

van het kind worden dan ook vaak in de voorschool voor het eerst zichtbaar. De ib'ers spelen op verschillende manieren een rol bij het in gesprek gaan met ouders over zorgkinderen. Het opbouwen van een vertrouwensband met ouders is een belangrijk aspect van hun werk. Verder brengen zij kennis in over de kindontwikkeling en over de problemen die zich daarbij kunnen voordoen. Door zich op te werpen als gesprekspartner in geval van zorgen, ontlasten zij ook de pedagogisch medewerkers op dit punt. Tegelijkertijd is er sprake van kennisoverdracht van de ib'er naar de pedagogisch medewerkers over kinderontwikkeling en over ontwikkelingsproblemen, die de pedagogisch medewerkers weer kunnen gebruiken in hun contacten met ouders. Tot besluit ondersteunen de ib'ers ouders in hun contacten met externe instanties.

Ib'ers spelen ook een belangrijke rol in het creëren van een doorgaande lijn. Voor zorgpeuters verzorgen zij – al dan niet samen met de pedagogisch medewerkers en/of de ouders – een warme overdracht. Hoe dichter voorschool en school bij elkaar staan, letterlijk en figuurlijk, hoe makkelijker de overdracht is. Zo helpt het bijvoorbeeld als hetzelfde kindvolgsysteem en toetsinstrument worden gebruikt. Ib'ers die in dienst zijn van een voorschoolorganisatie benadrukken de waarde van hun kennis en ervaring met het jonge kind in contacten met de school. Ib'ers die vanuit de school werkzaam zijn in de voorschool bieden weer andere voordelen met betrekking tot de doorgaande lijn; zij zijn bijvoorbeeld goed op de hoogte van wat er van 4-jarigen wordt verwacht en zijn gewend om hun collega's te coachen.

Wat betreft de kwaliteit van de uitvoering van VVE, spelen de ib'ers in de voorschool vooral een rol op het punt van ontwikkeling, begeleiding en zorg. Zij zijn vaak nauw betrokken bij de keuze voor en het gebruik van een kindvolgsysteem, en bij de wijze waarop de gegevens uit dit systeem vervolgens gebruikt worden. Sommige ib'ers stellen zelf individuele handelingsplannen op, andere ondersteunen de pedagogisch medewerkers daarin. Bij locaties die opbrengstgericht werken is de ib'er in sommige gevallen ook betrokken bij het maken van groepsplannen.

Indien er in een VVE-groep kinderen zijn die extra zorg nodig hebben, speelt de ib'er zowel een rol in de individuele behoeften van deze kinderen als in de behoeften van de groep als geheel. Door middel van contact met pedagogisch medewerkers en ouders en door eigen observaties constateert de ib'er welke kinderen welke extra zorg en aandacht nodig hebben. Verder coacht ze de pedagogisch medewerkers in het omgaan met zorgkinderen en het uitvoeren van individuele handelingsplannen. De ib'er is ook aanwezig bij de kindbesprekingen, waar bepaald wordt welke kinderen met extra aandacht gevolgd worden. Tenslotte is ze de 'spin in het web' wanneer het nodig is om externe partijen in te schakelen. De ib'er neemt daarin vaak logischerwijze de regie, vanuit de korte lijnen die er zijn tussen voorschool en externe instanties enerzijds en voorschool en kinderen/ouders anderzijds.

Alle betrokken partijen die wij in de loop van dit onderzoek spraken over de interne begeleiding op de voorschool zijn positief over dit fenomeen. Pedagogisch medewerkers voelen zich ontlast en ondersteund met betrekking tot de zorgkinderen op hun groepen. Ouders waarderen het dat er een neutraal en kundig iemand aanwezig is om op hun vragen en zorgen in te gaan. En voor externe instanties is de ib'er een duidelijk aanspreekpunt. Ib'ers in de voorschool benoemden enkele knelpunten in hun werk. Zo is hun positie nog niet altijd stevig verankerd. Dat kan zijn omdat er sprake is van tijdelijke gelden of omdat zij vanuit de school ook de voorschool bedienen en deze taak door bezuinigingen onder druk kan komen te staan.

Een ander knelpunt is hun ruime takenpakket, onder meer door de nieuwe eisen die aan de voorscholen worden gesteld in het kader van de G37-afspraken. Een deel van de ib'ers ervaart een chronisch gebrek aan tijd om alle groepen en kinderen goed te kunnen bedienen.

Voor de positie van ib'ers in de voorschool zijn verschillende toekomstige ontwikkelingen van belang. De toename van hbo-geschoolde professionals in VVE-instellingen door de G37-akkoorden leidt ertoe dat er afspraken gemaakt moeten worden over taakafbakening en samenwerking. Harmonisatie van de kinderopvang en het peuterspeelzaalwerk leidt tot een herpositionering van de ib'ers. Datzelfde geldt bij de het van start gaan van integrale kindcentra (ikc), waar scholen, peuterspeelzalen en kinderopvang komen tot nieuwe vormen van samenwerking. Tot slot raakt de decentralisering van de jeugdzorg naar gemeentelijk niveau ook aan de positie van de ib'ers in de voorscholen.

De aanbevelingen die uit dit onderzoek voortvloeien zijn tweeledig.

Ten eerste zou het goed zijn om de wijze waarop ib'ers in de voorschool worden ingezet landelijk meer op één lijn te brengen. Concreet komt dit neer op het expliciteren van a) een passend taak- en functieomschrijving, b) bekwaamheidseisen, c) primaire en secundaire arbeidsomstandigheden en d) een urennorm. We denken dat dit ten goede komt aan de positie van en de waardering voor de ib'er in de voorschool. Ook kan hierdoor meer lijn in de scholing worden gebracht.

Ten tweede vragen we meer aandacht voor talentontwikkeling bij jonge kinderen. Daar is vooralsnog weinig oog voor in het werk van de ib'er in de voorschool.

1. Inleiding

De keuze voor de inzet van de intern begeleider (ib'er) in de voorschool in relatie tot voor- en vroegschoolse educatie (VVE) als onderwerp van dit praktijkonderzoek, is in nauw overleg met beleidsmedewerkers van OCW tot stand gekomen. Directe aanleiding was de vraag vanuit OCW welke betekenis ib'ers in de voorschool hebben bij de kwaliteitsverbetering en – borging van VVE.

Er is in de afgelopen jaren, door verschillende kabinetten op rij, aanzienlijk geïnvesteerd in het verbeteren van de startpositie van jonge kinderen in het basisonderwijs. Immers, brede en diepe ontwikkelingsstimulering, nog voor de basisschool begint, zorgt ervoor dat kinderen beter voorbereid aan de basisschool beginnen.

In de dagelijkse uitvoeringspraktijk komt de functionaris met interne begeleidingstaken in de voorschoolse setting onder meerdere namen voor. De 'peuter ib'er' lijkt de meest gangbare term, maar ook 'zorgconsulent' en 'zorgcoördinator' worden gehoord. In deze publicatie hebben wij bewust gekozen voor de term 'intern begeleider in de voorschool'. Dit omdat het gezamenlijke kenmerk van de ib'ers die wij spraken is dat zij ib-taken in de voorschool vervullen. Sommige werken exclusief in de voorschool, andere werken ook in de basisschool. Sommige werken exclusief als ib'er, andere vervullen daarnaast ook andere taken. Maar de interne begeleiding die zij bieden in de voorschool is wat hen allen bindt. Dit brengt met zich mee dat zij kennis moeten hebben van de ontwikkeling en typische speel-, leer- en bewegingsbehoeften van jonge kinderen.

Intern begeleider is een betrekkelijk nieuwe functie in de voorschoolse sector, en zeker nog niet overal in Nederland ingeburgerd in het gemeentelijk VVE-beleid. Toch zijn er op verschillende plaatsen situaties te vinden waarin de ib'er in de voorschool goede diensten bewijst aan de kinderen, hun ouders, de pedagogisch medewerkers en zorgverleners uit uiteenlopende dienstverlenende instellingen en externe zorgstructuren. Denk aan Centrum voor Jeugd en Gezin (CJG), Bureau Jeugdzorg, GGD (Gemeentelijke of Gemeenschappelijke Gezondheidsdienst), medisch kinderdagverblijf, AMK (Advies- en Meldpunt Kindermishandeling), MEE (ondersteuning bij leven met een beperking), opvoedingsondersteuning, fysiotherapie, logopedie, (regulier en speciaal) basisonderwijs en speciaal onderwijs.

Leeswijzer

In het volgende hoofdstuk (hoofdstuk 2) wordt de achtergrond van het onderzoek geschetst. Ingegaan wordt op achtergrondinformatie over de ib'er in de voorschool en basisschool. De centrale onderzoeksvragen komen aan bod. Ook vindt u daar informatie over het doel en de opzet van het onderzoek.

In de hoofdstukken 3 t/m 8 worden de gegevens van het praktijkonderzoek gepresenteerd. Hoofdstuk 3 besteedt aandacht aan de (op)komst van de ib'er in de voorschool. Sinds wanneer verleent de ib'er diensten aan de voorschoolse sector? Er worden ontwikkelingen besproken die eraan bijgedragen dat de ib'er in de voorschool op verschillende plaatsen in Nederland actief is.

Hoofdstuk 4 zoomt in op welke wijze(n) de ib'er in de voorschool in organisatorisch opzicht in de voorschoolse voorzieningen is ingebed. Aan bod komen de opleiding, kwalificatie en/of ervaring van de ib'er in de voorschool, de benodigde competenties, de beschikbare uren en de inschaling.

In hoofdstuk 5 staan we stil bij de betekenis van de ib'er in de voorschool voor de ouders van jonge kinderen.

De rol van de ib' er in de voorschool bij het bestendigen van de doorgaande lijn in het aanbod van voor- en vroegschoolse voorzieningen komt in hoofdstuk 6 aan de orde.

Hoofdstuk 7 vervolgt met informatie over de betekenis van de ib'er in de voorschool voor de kwaliteitsverbetering en –borging van VVE.

In het voorlaatste hoofdstuk 8 wordt dieper ingegaan op de rol van de ib'er in de voorschool bij de zorg voor het jonge kind met extra ondersteuningsbehoeften.

Slothoofdstuk 9 bevat een overkoepelende analyse en synthese van de informatie uit de voorafgaande hoofdstukken. De belangrijkste conclusies worden voor het voetlicht gebracht.

Ook staan we stil bij enkele knelpunten rond de inzet van de ib'er van de voorschool. Tot slot worden enkele toekomstige ontwikkelingen en aanbevelingen naar voren gebracht.

2. Achtergrond van het onderzoek

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de achtergrond van het onderzoek. Er wordt eerst enige achtergrondinformatie over de ib'ër in de voorschool en basisschool gegeven. Daarna worden de centrale onderzoeksvragen toegelicht. Vervolgens komen het doel en de opzet van het onderzoek aan de orde.

2.1 Achtergrondinformatie over de intern begeleider in de voorschool en basisschool

Op vrijwel alle basisscholen een intern begeleider

In het basisonderwijs is het inmiddels de gewoonste zaak van de wereld dat er een intern begeleider (ib'ër) rondloopt. Een basisschool zonder ib'ër is een unicum. De gegroeide aandacht voor zorgverbreding in de jaren 80 en de lancering van het beleidsplan Weer Samen Naar School in de beginjaren 90 hebben ertoe geleid dat de ib'ër diepgeworteld is in het basisonderwijs. Het werk van de ib'ër binnen het basisonderwijs behelst in vogelvlucht drie kerntaken, te weten:

- a) de algehele administratie en coördinatie van de speciale onderwijszorg binnen de school,
  - b) de begeleiding en coaching van individuele en teams van leraren en
  - c) de opbouw en het onderhoud van externe relaties met ouders, medewerkers van indicatiestellende organen, professionals uit het speciaal basisonderwijs en (voortgezet) speciaal onderwijs, en deskundigen van zorgverlenende instellingen (externe zorgstructuur)¹.
- Daar kan nog aan worden toegevoegd dat ib'ërs een innoverende rol hebben bij het doorvoeren van nieuwe ontwikkelingen, zoals handelingsgericht werken en VVE en opbrengstgericht werken.

Met de uitvoering van dit takenpakket vervult de ib'ër op de basisschool een belangrijke rol.

De intern begeleider in de voorschool: minder bekend fenomeen

Binnen het stelsel van voorschoolse voorzieningen² is de aanwezigheid van een ib'ër vooralsnog minder vanzelfsprekend. Hoewel landelijke cijfers ontbreken, is het algemeen bekend dat lang nog niet overal een ib'ër in de voorschool actief is.

De indruk bestaat dat ib'ërs vaker actief zijn binnen peuterspeelzalen dan binnen kinderdagverblijven. Dit heeft alles te maken met ontwikkelingen uit het verleden, waarin het peuterspeelzaalwerk altijd gezien is als een logische voorloper op de basisschool. Tussen beide voorzieningen bestaat al langere tijd een samenwerkingsrelatie.

Ook het landelijke VVE-beleid heeft hier aan bijgedragen. Dit beleid is in eerste instantie begonnen in peuterspeelzalen (in grote steden) met veel doelgroepkinderen. Anno 2013 doet de kinderopvangsector volop mee in het VVE-beleid en wordt VVE steeds vaker gezien als een vorm van brede en rijke ontwikkelingsstimulering die goed is voor *alle* kinderen, doelgroep én niet-doelgroep.

Waar de ib'ër in de voorschool wordt aangetroffen, betreft het meestal een voorschoolse situatie waar concentraties van kinderen zitten met een risico op het ontwikkelen van een onderwijsachterstand (de doelgroep van het onderwijsachterstandenbeleid). De aanwezigheid van betrekkelijk veel kinderen met een extra ondersteuningsbehoefte (de

---

¹ Landelijke Beroepsgroep voor intern begeleiders (2011). *De beroepsstandaard voor de intern begeleider. Functieomschrijving, bekwaamheidseisen en ethische code*. 4^e, herziene druk. Uitgeverij Pica.

² Hiermee bedoelen we kinderdagverblijven, peuterspeelzalen en voorschoolconstructies waarbij een kinderdagverblijf en/of peuterspeelzaal op inhoudelijk en organisatorisch niveau intensief en duurzaam samenwerkt en afstemt met een basisschool.

doelgroep van het beleid van Passend Onderwijs) kan eveneens de reden zijn dat er een ib'er is aangetrokken.

Accentverschuiving: van kwantiteit naar kwaliteit bij VVE

Sinds 2000 is VVE een serieus beleidsonderwerp binnen het onderwijsachterstandenbeleid, dat zijn oorsprong vindt in de jaren 70. VVE beoogt de start van kinderen met een risico op achterstanden op sociaal, economisch en cultureel gebied in het basisonderwijs te vergemakkelijken.

In de eerste periode van het VVE-beleid lag het accent vooral op kwantitatieve aspecten: verhogen van het doelgroepbereik (van 50% naar 70% en 100%), uitbreiden van het aantal kindplaatsen (capaciteit) en verruimen van het aanbod van twee naar drie en vier dagdelen per week.

Nu deze aspecten grotendeels op orde zijn is het accent verschoven naar de kwalitatieve aspecten. Al een aantal jaren achtereen worden beleidsmaatregelen getroffen die als doel hebben om de kwaliteit van de uitvoering van VVE een impuls te geven. De recente *Bestuursafspraken* tussen Rijk en G4 en G33 zijn het meest recente wapenfeit: er wordt bijvoorbeeld fors geïnvesteerd in het verhogen van het taalniveau van pedagogisch medewerkers (van 2F naar 3F) en er worden meer hbo'ers actief binnen voorschoolse voorzieningen, meestal in de rol van coach. Op verschillende plaatsen in het land zijn er initiatieven om hoger opgeleide professionals klaar te stomen voor het werken in de sector van het jonge kind. Daartoe worden verkorte, tweejarige hbo-opleidingen ontworpen en aparte hbo-opleidingen voor het jonge kind gemaakt. Ook de regionale opleidingscentra (ROC's) staan niet stil. Binnen de initiële opleidingsstructuur van pedagogisch medewerkers komt er meer aandacht voor de eigen taalbeheersing en interactievaardigheden in het nieuwe kwalificatiedossier dat per 2014/2015 van kracht wordt.

Kortom: er is een professionaliseringsgolf gaande in de voorschoolse sector waarvan het einde nog niet in zicht is. Onderdeel van deze professionalisering is ook dat er wegen worden gezocht om ib'ers hierin nadrukkelijker te betrekken.

2.2 Centrale onderzoeksvragen

Bovenstaande heeft geresulteerd in de volgende onderzoeksvragen:

- 1) Welke rol en taken hebben ib'ers bij het verbeteren en borgen van de kwaliteit van VVE en zorg in voorschoolse voorzieningen?
- 2) Welke knelpunten worden ervaren bij de inzet van ib'ers bij VVE en zorg? Welke oplossingen dragen er aan bij dat de kennis en kunde van ib'ers goed worden benut?
- 3) Op welke wijze(n) kunnen ib'ers worden ingezet om de kwaliteit van VVE en zorg verder uit te bouwen en te borgen? Welke varianten zijn haalbaar en betaalbaar? Welke competenties hebben ib'ers nodig?
- 4) Zijn er goede praktijkvoorbeelden van de inzet van ib'ers bij het verbeteren van de kwaliteit van VVE en zorg in voorschoolse voorzieningen? Wat kan hiervan worden geleerd?

2.3 Doel en opzet van het onderzoek

Met dit onderzoek willen we resultaten genereren die voor zowel startende als gevorderde ib'ers in de voorschoolse educatie relevant zijn. De bedoeling is om meer zicht te geven op de benodigde competenties en tips te formuleren voor hun rol- en taakvervulling.

Ook voor het professionaliseringsaanbod van de (naschoolse) opleidingen wil dit praktijkgeoriënteerde onderzoek bruikbare informatie opleveren: wat kunnen zij doen om ib'ers in de voorschool voor te bereiden op hun werk?

Behalve bijdragen aan de professionalisering van de ib'er in de voorschool, willen we met dit onderzoek ook bijdragen aan hun organisatorische inbedding: op welke wijze(n) kan de ib'er in de voorschool worden ingezet? Wat werkt daarbij goed? Onder welke voorwaarden?

Voor dit onderzoek hebben we 11 uiteenlopende VVE-situaties in Nederland nader bestudeerd. Een VVE-situatie is als een casus opgevat. We hebben gekeken naar het functioneren van ib'ers in voorschoolse voorzieningen die in grote, middelgrote en kleine gemeenten zijn gelegen, verspreid over het land: Amsterdam, Bellingwedde, Den Haag, Ede, Langedijk, Pekela, Steenwijkerland, Utrecht, Zaanstad en Zeist.

Via a) het plaatsen van een oproep in de digitale nieuwsbief van de Landelijke Beroepsgroep voor intern begeleiders (LBib), b) het gericht zoeken op internet naar aanbieders van voorschoolse educatie die werken met een voorschoolse ib'er en c) het benutten van ons relatiernetwerk zijn we aan de casussen gekomen.

Bij de definitieve selectie van de casussen is er op gelet dat er een rijke variatie aan VVE-situaties is meegenomen: ib'ers in de voorschool die actief zijn in de context van platteland- en grootstedelijk gebied, ib'ers die actief zijn binnen de context van peuterspeelzaal, kinderdagverblijf, voorschool (intensieve samenwerking en afstemming tussen voorschool en vroegschool), integraal kindcentrum (0 tot 12 jaar) en thuissituatie / gezin, ib'ers die actief zijn in de context van variabele concentraties van doelgroepkinderen en ib'ers die binnen uiteenlopende werksituaties (welzijn, onderwijs, kinderopvang, gemeente) hun werkzaamheden verrichten.

Dit heeft een rijkgeschakeerd beeld opgeleverd.

Ten eerste zijn interviews gehouden met de ib'ers in de voorscholen zelf. Daarnaast is gesproken met andere professionals in hun directe werkkring: met pedagogisch medewerkers, coördinatoren, kwaliteitsmedewerkers, teamleiders, managers, (adjunct-) directeuren, zorgverleners en beleidsmedewerkers van gemeenten.

In bijlage 1 is een lijst opgenomen met alle geraadpleegde personen.

3. De (op)komst van de intern begeleider in de voorschool

In dit hoofdstuk schijnen we licht op de ontstaansgeschiedenis van de ib'er in de voorschool: wanneer heeft deze haar intrede gedaan, op welke gronden? Waar komt de behoefte vandaan om een ib'er in de voorschool aan te stellen, wie heeft daartoe het initiatief genomen?

3.1 Intrede van de intern begeleider in de voorschool

Uit de gesprekken blijkt dat de ib'er in de voorschool in verschillende jaren is geïntroduceerd. De meeste ergens tussen 2005 en 2010. Maar ruim daarvoor waren er soms al ib'ers vanuit de basisschool aan het werk in (vooral) peuterspeelzalen. Deze ontwikkeling houdt min of meer gelijke tred met de groeiende aandacht van politiek en beleid voor VVE vanaf 2000. Ter illustratie: in de gemeente Langedijk bestaat de ib'er in de voorschool al vanaf 2006. Dit is een van de vroegere initiatieven. Evenals de casus in Amsterdam, waar de ib'er in de voorschool ook sinds 2006 haar intrede heeft gedaan. In de casus Utrecht is de ib'er in de voorschool (daar 'zorgconsulent' geheten) vanaf 2007 inzetbaar.

In Bellingwedde en Pekela kennen ze als gevolg van de VVE-pilot *SpraakMakend* sinds 2008 de ib'er in de voorschool. In Pekela verrichte overigens de toenmalige coördinator van het peuterspeelzaalwerk al vanaf 2003 ib-achtige taken. Dat geldt waarschijnlijk op meer plaatsen waar in formele zin geen sprake is van een ib'er in de voorschool; bij gebrek aan een ib'er in de voorschoolse voorzieningen pakt iemand anders taken op die in het basisonderwijs door de speciaal daarvoor aangestelde ib'er worden gedaan. Voor de komst van de ib'er in de voorschool was het soms ook de wijkverpleegkundige vanuit de GGD die gedeeltelijk het werk van de huidige ib'er in de voorschool deed. Dit is bijvoorbeeld in Zaandam het geval.

In andere gevallen is de inzet van de ib'er in de voorschool van recentere datum. In Ede is deze ib'er sinds 2011 in beeld. In Zaandam bestaat de functie / taak van ib'er in de voorschool nog maar net, hoewel er wel al heel lang over gesproken is. Schooljaar 2012/2013 is het eerste uitvoeringsjaar (pilotfase) waarin de ib'ers in VVE-peuterspeelzalen actief zijn. Inmiddels is deze pilot positief geëvalueerd en is de inzet van de ib'er in de voorschool in menskracht en uren uitgebreid.

3.2 Stimulerende ontwikkelingen

Op basis van de gevoerde gesprekken komen we tot de volgende (in elkaar grijpende) ontwikkelingen, die er voor hebben gezorgd dat er ib'ers actief zijn in voorschoolse voorzieningen.

1) Intensivering van samenwerking tussen voorschoolse voorzieningen en basisscholen

De geïntensiverde samenwerking tussen voorschoolse voorzieningen en basisscholen, mede als gevolg van het landelijke VVE-beleid, heeft de weg geplaveid voor de komst van de ib'er in de voorschool. Een logische vervolgstap in deze ontwikkeling is dat de reeds aanwezige ib'er van de basisschool ook inhoudelijke bemoeienis heeft gekregen met het reilen en zeilen binnen de aanleverende voorschoolse voorzieningen. Op meerdere plaatsen in Nederland heeft op deze manier de ib'er in de voorschool haar intrede gedaan, zo is de indruk. Zeker waar voorschoolse voorzieningen en basisscholen in elkaars nabijheid liggen, of zelfs bij

elkaar in een gebouw zitten en wordt gewerkt aan integrale basisvoorzieningen / voorscholen (vaak in de grotere steden), lijkt het een vanzelfsprekendheid dat de voorschoolse voorzieningen gebruik maken van de zorgexpertise die bij de ib'er van de basisschool zit.

2) Toename doelgroepbereik

De toegenomen deelname aan VVE heeft er aan bijgedragen dat er ook meer doelgroepkinderen naar voorschoolse voorzieningen gaan. Kinderen van laagopgeleide ouders, kinderen van niet-Nederlandstalige ouders, kinderen uit complexe gezinssituaties (gebroken gezinnen, pedagogische verwaarlozing, verslavingsproblematiek, financiële problemen) hebben doorgaans meer en andere begeleiding nodig dan kinderen die in geregelde gezinssituaties opgroeien. De zorgvragen van deze kinderen gaan de pedagogisch medewerkers van voorschoolse instellingen vaak boven de pet. Daarbij komt dat de specifieke ondersteuningsbehoeften van deze kinderen de ontwikkelingsstimulering vanuit VVE in de weg staan. Het is voor de pedagogisch medewerkers lang niet altijd mogelijk om zonder externe hulp zorgbehoeften van kinderen weg te nemen. Ook vallen sommige problemen buiten hun taken en bevoegdheden. Er heerst een zekere mate van handelingsverlegenheid.

De functie van de ib'er in de voorschool is eigenlijk ontstaan toen de gemeente de criteria voor indicatie van VVE-kinderen ging verruimen. Voortaan werd er niet alleen meer naar het 'kindgewicht' gekeken (opleidingsniveau van beide ouders), maar ook naar andere indicaties als gezinsproblematiek, sociaal-emotionele problematiek en kindfactoren. Daarmee nam het aantal 'probleempeuters' drastisch toe. Op alle peuterspeelzaalgroepen kwamen vervolgens vragen van pedagogisch medewerkers over kinderen die speciale zorg en aandacht vereisten.

Beleidsmedewerker van de gemeente

Bovendien zijn de wegen naar de externe zorgwereld voor de medewerkers van voorschoolse voorzieningen vaak minder bekend. Ib'ers hebben daarentegen vaak goede relaties met de professionals van de zorgverlenende instellingen. Op die manier is op meerdere plaatsen in Nederland de behoefte ontstaan om een ib'er in de voorschool aan te stellen.

3) Projectgelden

Op verschillende plaatsen zijn in het verleden projectgelden verstrekt om de komst van de ib'er in de voorschool mogelijk te maken. In diverse plattelandsgemeenten in Oost-Groningen is in een vorig kabinet gestart met een driejarige VVE-pilot (2008 - 2011), *SpraakMakend* geheten. Er is toen door Rijk, provincie en negen gemeenten extra geïnvesteerd om de Nederlandse taalprestaties van peuters te verbeteren. Er zijn gemeenten die toen hebben gekozen voor het versterken van de zorg in en rondom de voorschoolse voorzieningen. Daarbij hebben ze ib'ers vanuit het basisonderwijs in stelling gebracht. De redenen hiervoor waren dat er veel op de reguliere pedagogisch medewerkers afkomt. Het zou een grote versterking betekenen indien iemand de kinderen systematisch kan observeren, de pedagogisch medewerkers kan ontlasten en kennis kan overdragen. De aangestelde ib'ers hebben hier destijds aparte scholing voor gevolgd.

Belangrijk is dat de ib'er in de voorschool de pedagogisch medewerkers uit de wind houdt bij het voeren van gesprekken met ouders, zeker wanneer het gaat om kinderen waar iets mee aan de hand is. Dit zijn lastige gesprekken die de verhoudingen kunnen verstoren. Het voorkomt dat er 'ruis' in de communicatie komt tussen pedagogisch medewerkers en ouders.

Beleidsmedewerker van de gemeente

Het aanstellen van een aparte ib'er in de voorschool heeft destijds heel wat voeten in de aarde gehad. In de eerste plaats kwam het accent op kwaliteitsverbetering van VVE en taalprestatieverhoging van peuters te liggen. Aangezien het geld destijds voor VVE was geoormerkt, werd de inzet van de ib'er in de voorschool in twijfel getrokken. In de tweede plaats zou het wellicht structurele financiële verplichtingen voor gemeenten met zich meebrengen, die na het stopzetten van de VVE-pilot niet waargemaakt konden worden. Ook vroeg het om wijzigingen in omvang en soort aanstelling van reeds aan school verbonden ib'ers, om een rol- en taakverdeling tussen pedagogisch medewerkers en ib'ers in voorscholen en om een behoorlijke tijdsinvestering in scholing van de betreffende ib'ers.

De ib'ers die in Bellingwedde en Pekela zijn aangesteld, hebben hun werk behouden na beëindiging van de tijdelijke projectgelden. Hiervoor wendde de gemeenten hun budget voor het onderwijsachterstandenbeleid aan.

In Amsterdam heeft een van de stadsdelen (met veel gestapelde achterstandenproblematiek) extra faciliteiten gecreëerd voor basisscholen met het project *Kansen voor Kinderen*. Een van de basisscholen met een zware achterstandsproblematiek en in pandige voorschool heeft met de aanbieder van voorschoolse voorzieningen geregeld dat er een ib'er is gekomen. Er zijn toen ib-uren uitgedeeld voor zorgtaken in de voerschoolgroepen.

Deze projectmiddelen zijn inmiddels gestopt en de toekomst van de ib'er in de voorschool is onzeker geworden. Mogelijk biedt de hbo'er in de VVE, als onderdeel van de *Bestuursafspraken 2012 – 2015* mogelijkheden om de ib'er te behouden (zie verder hieronder bij punt 5).

4) Professionalisering van de voerschoolse zorgstructuur

Een andere ontwikkeling die ten grondslag ligt aan de komst van de ib'er in de voerschool is dat de aanbieders en medewerkers van de voerschoolse instellingen zelf de zorg rondom het jonge kind graag willen verbeteren, maar daartoe een impuls nodig hebben. Soms komt die impuls vanuit het basisonderwijs, dat er belang bij heeft de nieuwe kinderen vroegtijdig te kennen. Deels omdat de school graag wil weten wat ze al in een vroeg stadium kan doen om het jonge kind een goede start op school te kunnen geven. Maar soms ook om de aangereikte informatie te benutten om te beoordelen of de school het kind wel kan bieden wat het nodig heeft.

In andere gevallen ligt het initiatief bij de gemeente die in breder verband de zorgstructuur in en rondom de voerschoolse voorzieningen beter op poten wil zetten. De gedachte hierachter is dat met het versterken van de voerschoolse zorgstructuur meer de nadruk komt te liggen op preventie, om op latere leeftijd erger (en ook duurder) te voorkomen. Er ligt dus een belang bij de gemeente om vroegtijdig adequate zorg op maat te kunnen bieden. De gemeenten Den Haag, Langedijk, Utrecht en Steenwijkerland hebben dergelijke initiatieven aangejaagd en ook voor de financiële middelen gezorgd waarmee de ib'er in de voerschool aangesteld kon worden.

5) Bestuursafspraken tussen Rijk, G4 en G33 (2012 – 2015)

In 2012 zijn er afspraken gemaakt tussen de centrale overheid en de lokale overheden in 37 grote gemeenten in Nederland over onder meer de inzet van hbo'ers in de voerschoolse sector. Meer hbo-opgeleid en -gekwalificeerd personeel zorgt voor een hogere kwaliteit van het VVE-aanbod, dat is hierbij de veronderstelling.

Zo is er in Zaandam voor gekozen om de ib'er in de voerschool onder deze constructie te plaatsen, als een van de uitwerkingsvarianten van 'hbo'ers in de VVE'. Al heel lang wordt in Zaandam gesproken over de noodzaak om de zorg rondom het jonge kind steviger neer te zetten.

Met de *Bestuursafspraken* is de kans gegrepen om deze wens versneld in praktijk te brengen. Mogelijk zullen andere gemeenten dit voorbeeld volgen. In die hoedanigheid krijgen hbo'ers in de voorschoolse sector (ook) taken binnen het zorgdomein.

4. De inbedding van de intern begeleider in de voorschoolse sector

Dit hoofdstuk vertelt op welke wijze(n) de ib'er in de voorschoolse voorzieningen organisatorisch is ingebed en welke typologie van ib'ers in de voorschool bestaat. Verder komen aan bod de opleiding, kwalificatie en/of ervaring van de ib'er in de voorschool, de benodigde competenties, de beschikbare uren en de inschaling.

4.1 Organisatorische inbedding

De organisatorische inbedding van de ib'er in de voorschool is op heel verschillende manieren geregeld. Tabel 4.1 biedt een overzicht.

Tabel 4.1 Organisatorische inbedding

Casus	Organisatorische inbedding
Amsterdam	De ib'er is actief in meerdere voorschoolgroepen, in pandig in basisschool. De financiering hiervoor kwam aanvankelijk vanuit het stadsdeel. De ib'er in de voorschool stond eerst op de loonlijst van de aanbieder van voorschoolse voorzieningen, later heeft de basisschool de constructie voor een aantal jaren voortgezet. De ib'er in de voorschool is aanwezig op de locatie, deelt de werkruimte met de andere ib'ers van de basisschool.
Bellingwedde	De ib'er in de voorschool werkt voor een stichting waar 4 peuterspeelzalen, gelegen in evenveel verschillende dorpen, onder vallen. De gemeente financiert de inzet van de ib'er in de voorschool.
Den Haag (Laakkwartier)	Combinatie van ib-aanstelling en aanstelling als pedagogisch medewerker, bij een voorschool, in pandig bij de basisschool. Werkgeverschap voor de ib-taken (1 dag per week) ligt bij school, functioneringsgesprekken worden met schooldirecteur gevoerd. Formeel is de ib'er als onderwijsassistent aangesteld, omdat je voor een aanstelling als ib'er een Pabo-achtergrond moet hebben en hij dit diploma niet heeft. De andere dagen werkt hij als pedagogisch medewerker op 2 van de 3 groepen. Als pedagogisch medewerker is hij één van de 3 VVE-coördinatoren.
Den Haag (Schilderswijk)	De ib'er in de voorschool is tevens adjunct-directeur van de basisschool.
Ede	De ib'er in de voorschoolse verricht werkzaamheden in het kader van een voorschools aanbod binnen de basisschool. De gemeente financiert de inzet van de ib'er in de voorschool.
Langedijk	De ib'er in de voorschool werkt voor een stichting van 4 peuterspeelzalen, op verschillende adressen. Standplaats is een brede school met daarin 2 basisscholen, een peuterspeelzaal en kinderdagverblijf. De ib'er in de voorschool is alleen actief in de peuterspeelzalen. De gemeente subsidieert het peuterspeelzaalwerk, in de vorm van lumpsum. Hieraan zijn prestatieafspraken binnen het prestatiedomein Zorg verbonden, waaronder de inzet van de ib'er in de voorschool. Niet bepaald is hoeveel budget er uitgegeven mag worden aan interne begeleiding.
Pekela	De ib'er in de voorschool wordt ingezet in al het peuterspeelzaalwerk van een brede welzijnsinstelling. Er wordt niet gewerkt met vast voor- en vroegschoolcombinaties. 5 groepen zijn gevestigd in een brede school met 3 scholen in Oude Pekela. In Nieuwe Pekela zijn er 3 groepen en in Boven Pekela is 1 groep operationeel. De welzijnsinstelling krijgt voor de inzet van de ib'er in de voorschool subsidie van de gemeente. De VVE-coördinator gaat over het functioneren van de ib'er in de voorschool.
Steenwijkerland	Deze ib'er in de voorschool is actief in een kindcentrum van 0 tot 12 jaar. Kinderopvang en basisonderwijs worden door één stichting (schoolbestuur) aangeboden. Ze is ib'er van de basisschool en heeft op verzoek haar

	<p>werkzaamheden doorgetrokken naar de kinderopvang (0 tot 4 jaar), waar VVE wordt gegeven. Deze basisschool heeft te weinig doelgroepkinderen voor het ontvangen van middelen voor onderwijsachterstanden-bestrijding. Aan het plein staan nog een basisschool en een VVE-peuterspeelzaal. Deze ib'er heeft een staffunctie binnen het kindcentrum. Het schoolbestuur van het kindcentrum zet gemeentebreed eigen ib'ers uit de basisschool in binnen de eigen voorschoolse voorzieningen.</p> <p>Meestal maakt de ib'er in de voorschool deel uit van de zorgstructuur van de gemeente, waarvan de coördinatie bij het CJG ligt. Er zijn 6 ib'ers in de voorschool actief, in alle kinderdagverblijven en peuterspeelzalen. Deze ib'ers hebben een wijkfunctie, zijn in meerdere voorschoolse voorzieningen actief. De ib'er in de voorschool is onderdeel van mini-zorgteam. In de driehoek met wijkverpleegkundige en ouders worden kindbesprekingen gevoerd.</p>
Utrecht	<p>Er zijn 12 ib'ers in de voorschool actief in Utrecht en omstreken. De ib'er waarmee is gesproken legt verantwoording af aan de gemeente, door middel van jaarlijkse rapportages. Er zijn resultaat- en ontwikkelingsgesprekken met de directie van de voorscholen. Ze werkt vanuit een dienstverlenende instelling waar ze kantoor houdt. Zorgt ervoor wekelijks op alle 12 locaties te komen die onder haar hoede vallen.</p>
Zaanstad	<p>De ib'ers in de voorschool werken voor een welzijnsstichting. Juridisch gezien is een schoolbestuur de werkgever. Ze zijn echter gedetacheerd bij de welzijnsstichting waar ook het werkgeverschap ligt. De financiering voor de inzet van de ib'ers in de voorschool komt voor rekening van de gemeente. De ib'er in de voorschool is een van de varianten op 'de hbo'er in de VVE', zoals afgesproken in de <i>Bestuursafspraken</i> tussen Rijk en G37.</p>
Zeist	<p>De ib'er in de voorschool is actief voor een welzijnsinstelling met peuterspeelzaalwerk. Ze heeft officieel de functie van pedagogisch kwaliteitsmedewerker. Haar ib-taken zijn hier onderdeel van.</p>

Er zijn ib'ers in voorscholen die werkzaam zijn binnen één grotere integrale voorziening waarbij voorschoolse en vroegschoolse educatie bij elkaar zitten. Dit is het geval in de casussen Amsterdam, Den Haag en Steenwijkerland. Deze ib'ers hebben een vaste standplaats en werkruimte. Ze zijn daarbij meer integraal onderdeel van het (school)team. Hun werkgebied is relatief overzichtelijk. Er gaat geen tijd verloren aan het pendelen tussen de voorscholen.

Omdat de ib'er in de voorschool aanwezig is op de locatie, is ze benaderbaar, zichtbaar en toegankelijk.

Pedagogisch medewerker in de voorschool

Er zijn ook ib'ers in de voorschool actief die een veel groter werkgebied bestrijken. In Zaandam worden ze bijvoorbeeld ingezet bij 29 peuterspeelzalen, waarvan 25 bekend staan als 'VVE-peuterspeelzalen' (gemeentebreed). In de casus Utrecht werkt de ib'er in de voorschool voor 12 VVE-locaties. In de casus Steenwijkerland hebben de ib'ers in de voorschool een wijkfunctie, hoewel er ook zijn die meer aan één geïntegreerde voorziening zijn gebonden.

Een ander verschilpunt tussen de ib'ers in de voorschool betreft de aanstelling. Er zijn ib'ers in de voorschool in dienst van de aanbieders van peuterspeelzaalwerk (casus Langedijk), maar er zijn er ook in dienst van het basisonderwijs (casus Steenwijkerland). Het werkgeverschap is dus op verschillende manieren geregeld.

Er zijn soms complexe constructies bedacht om de ib'er in de voorschool aan te stellen. De casus in Zaanstad is hier exemplarisch voor. Daar staan de ib'ers op de loonlijst van de basisschool, maar worden ingehuurd door de gemeente en gedetacheerd in het

peuterspeelzaalwerk (welzijn). Ook in Den Haag (Laakkwartier) bestaat een complexe constructie: daar is de ib'er in de voorschool ook nog deels pedagogisch medewerker en staat op twee loonlijsten (onderwijs en welzijn).

De ib'er in de voorschool vindt het soms lastig om te bedenken waar ze nu eigenlijk bij hoort. Bij onderwijs? Bij peuterspeelzaalwerk? Bij gemeente? Van verschillende kanten wordt er soms aan haar getrokken. Wat moet en mag ze wel doen, wat niet?

Ib'er in de voorschool

De ib'er in de voorschool functioneert grotendeels zelfstandig, heeft een grote handelingsvrijheid, maar heeft verantwoording af te leggen aan de directeur van de basisschool (casus Amsterdam), aan de leidinggevende van het peuterspeelzaalwerk (casus Langedijk) of aan de VVE-coördinator (casus Bellingwedde). Met hen worden ook functioneringsgesprekken gevoerd.

In vrijwel alle gemeenten financiert de gemeente (mede) de inzet van de ib'er in de voorschool. Aardig in dit verband is de financiering in casus Langedijk. De inzet van de ib'er in de voorschool wordt daar gefinancierd op basis van globale prestatieafspraken. In de casus Steenwijkerland komt het voor dat het schoolbestuur de kosten voor de inzet van de ib'er in de kinderopvang voor haar rekening neemt. Daarbij tekenen we aan dat hier geen sprake is van een VVE-setting met veel doelgroepkinderen vanuit het onderwijsachterstandenbeleid. Toch vindt men het gewenst dat de ib'er wordt ingezet, omdat het prettig is dat pedagogisch medewerkers bij vragen en zorgen over jonge kinderen bij een deskundige terecht kunnen.

Niet alle ib'ers in de voorschool worden op structurele wijze gefinancierd, bijvoorbeeld in Amsterdam, Bellingwedde en Pekela. Dit maakt dat de aanstelling van de ib'er in de voorschool bij veranderingen in beleid of bij bezuinigingen op de tocht kan komen te staan.

4.2 Typologie van de intern begeleider in de voorschool

Grofweg kunnen op basis van bovenstaande de volgende typen van ib'ers in de voorschool worden onderscheiden.

- A. Ib'ers die exclusief werkzaam zijn in de voorscholen, in dienst van een welzijnsorganisatie, versus ib'ers die werkzaam zijn in school-/voorschoolcombinatie, in dienst van de basisschool.
- B. Ib'ers die alleen ib-taken verrichten versus professionals die ib-taken combineren met andere werkzaamheden, bijvoorbeeld als pedagogisch medewerker of als leidinggevende.

Tabel 4.2 Typologie van de ib'er in de voorschool

	Werkzaam in voorscholen	Werkzaam in combi school / voorschool
Alleen ib-taken	peuter-ib'er, zorgcoördinator, voorschool-ib'er	ib'er
Combi ib-taken met andere taken	ib'er / manager, ib'er / pedagogisch medewerkers	ib'er / adjunct-directeur, ib'er / leerkracht

4.3 Opleiding, kwalificatie en ervaring

Er zijn verschillen op te merken tussen de (voor)opleiding, kwalificatie en ervaring die de ib'er in de voorschool heeft genoten.

Tabel 4.3 Opleiding, kwalificatie en ervaring

Casus	Opleiding, kwalificatie en ervaring
Amsterdam	De ib'er in de voorschool heeft hbo-jeugdwelzijnswerk en een universitaire opleiding Pedagogiek (drs.) gedaan. Ze is gespecialiseerd in Speltherapie/-ontwikkeling. Veel ervaring in zorg, kinderopvang en onderwijs als zorgambulant begeleider.
Bellingwedde	De ib'er in de voorschool heeft de Kleuterweek (KLOS) gedaan en is begonnen als kleuterleidster. Later pedagogisch medewerker geworden. Ze volgt regelmatig training en scholing. Neemt deel aan workshops (bijv. autisme, Taaltrein).
Den Haag (Laakkwartier)	De ib'er in de voorschool heeft hbo-maatschappelijk werk gedaan (en 2 jaar academische studie Psychologie). Heeft verkorte ib-opleiding gevolgd van 5 bijeenkomsten. Neemt deel aan de scholingen die de ib'ers van de basisschool krijgen, zoals OGW (opbrengstgericht werken).
Den Haag (Schilderswijk)	Naast de Pabo heeft de ib'er in de voorschool de akte Speciaal Onderwijs op zak, plus twee masters: Spelbegeleiding en IB/RT. Ze heeft zich van LA-leerkracht naar LB-leerkracht ontwikkeld. Ze heeft traject voor 'peuter ib'er' gevolgd. Momenteel volgt ze training voor management bij peuters. Tegelijkertijd volgt ze opleiding voor schoolleiders. Heeft veel ervaring als leerkracht in het onderwijs, heeft op alle groepen gestaan. Ook is ze diverse malen bouwcoördinator geweest.
Ede	De ib'er in de voorschool heeft een hbo-opleiding op zak, de Pabo. Verder heeft ze de opleiding tot ib'er en coach gevolgd.
Langedijk	De ib'er in de voorschool heeft hbo-jeugdwelzijnswerk gedaan. Ze heeft daarna als groepsleidster in de kinderopvang gewerkt. Is ook groepsleidster geweest in centrum voor dagbehandeling, voorheen medisch kinderdagverblijf. Ze volgt de opleiding tot ib'er in kinderopvang en peuterspeelzaalwerk (8 studiedagen).
Pekela	De ib'er in de voorschool heeft de Pabo gedaan. Is van huis uit leerkracht en remedial teacher in het basisonderwijs. En tutor in het peuterspeelzaalwerk. Heeft opleiding tot (voorschoolse) ib'er gedaan. Ze werkt ook als groepsleidster op 1 peutergroep (meewerkend voorvrouw).
Steenwijkerland	De ib'er in de voorschool heeft de Pabo doorlopen. Daarna heeft ze de akte Speciaal Onderwijs gehaald, inclusief RT. Vervolgens de opleiding tot ib'er (post-hbo) en gedragspecialist (eveneens post-hbo) afgerond. Ze heeft ook de opleiding tot Beeldcoach gedaan (VIB - video-interactiebegeleiding).
Utrecht	De ib'er in de voorschool heeft de Pabo en hbo-pedagogiek gevolgd. Ze heeft bij Vluchtelingenwerk gewerkt. De ib'er in de voorschool heeft veel oog voor de gezinssituatie. Beschikt over kennis en vaardigheden die ook schoolmaatschappelijk werker heeft. Ze heeft diverse trainingen en scholingen gehad zoals signaleren autisme, ADHD en spraak- en taalstoornissen. Vanuit het oogpunt van professionalisering bezoekt ze conferenties en congressen.
Zaanstad	Een van de ib'ers in de voorschool is gepensioneerd en heeft een leven lang gewerkt als kleuterjuf in het iobk (in ontwikkeling bedreigde kleuters), nu speciaal basisonderwijs. Ze heeft Psychopathologie van het jonge kind bestudeerd. Daarnaast heeft ze bij het Seminarium voor Orthopedagogiek een aantekening Diagnostiek gehaald. Ze heeft specialistische kennis op het gebied van jonge kinderen met een ondersteunings-behoefte. Ze heeft ook VVE-trainingen gehad. De andere ib'er in de voorschool is gedeeltelijk ib'er op een basisschool, in de onderbouwgroepen 1 t/m 3. Ze heeft de KLOS gedaan. Door de jaren heen heeft ze diverse VVE-trainingen gevolgd.
Zeist	De ib'er in de voorschool heeft hbo-inrichtingswerk gedaan (dit is de voorloper van sociaal-pedagogische hulpverlening), plus 1,5 jaar de universitaire studie Orthopedagogiek. Verder heeft ze de train de trainersopleiding gedaan van het

	VVE-programma Piramide en voor het CJG doet ze regelmatig trainingen (rondom kindermishandeling of VVE-congressen). Ze heeft ook bij MEE de training werken met kinderen met een beperking of ontwikkelingsstoornis in de reguliere kinderopvang gedaan. Gaat in het najaar van 2013 managementmodules Vversterk volgen.
--	--

De ib'ers in de voorschool zijn zonder uitzondering goed opgeleid en gekwalificeerd voor hun ib-taken. Verreweg de meeste ib'ers in de voorschool hebben een initiële opleiding op hbo-niveau (Pabo, KLOS, hbo-jeugdwelzijnswerk, hbo-maatschappelijk werk, hbo-pedagogiek). De casussen Bellingwedde, Langedijk, Utrecht zijn hier voorbeelden van.

Een deel heeft er vervolgens een post-hbo-opleiding bij gehaald (zoals akte Speciaal Onderwijs). De casus Den Haag (Schilderswijk) is hier exemplarisch voor. Een aantal ib'ers in de voorschool is zelfs academisch geschoold (casussen Amsterdam, Den Haag/Laakkwartier en Zaanstad).

Een aantal heeft ook (verkorte) de speciale opleiding tot ib'er (post-hbo) of de aparte opleiding tot ib'er in kinderopvang en peuterspeelzaalwerk gevolgd, of volgt deze momenteel. Denk aan de casussen Den Haag (Laakkwartier), Langedijk en Ede.

Veel ib'ers in de voorschool hebben in het recente verleden relevante na- en bijscholing gevolgd, of volgen momenteel nog professionaliseringscursussen.

Nagenoeg alle ib'ers in de voorschool hebben bovendien vele jaren werkervaring, in onderwijs of aanpalende sectoren. Dit wordt als een pré gezien in het werken met jonge kinderen, hun ouders, pedagogisch medewerkers en met medewerkers van scholen en externe zorginstellingen.

De huidige taak van de ib'er in de voorschool kan niet ingevuld worden door een jonge, pas afgestudeerde ib'er. Voor de begeleiding en advisering van pedagogisch medewerkers en ouders is simpelweg veel (levens)ervaring nodig.

Ib'er in de voorschool

4.4 Benodigde competenties

Over welke competenties zou een ib'er in de voorschool moeten beschikken om het werk naar behoren uit te kunnen voeren? De Landelijke Beroepsgroep voor intern begeleiders (LBib) maakt een onderverdeling in zeven competenties voor de ib'er zoals we die kennen in het basisonderwijs. We hebben geprobeerd deze competenties te koppelen aan de benodigde competenties voor de ib'er in de voorschool die uit ons onderzoek naar voren zijn gekomen.

Tabel 4.4 Competenties

Competentie LBib	Benodigde competenties ib'er voorschool (indicatief)
1. Andragogisch competent (competent in het begeleiden van volwassenen)	<ul style="list-style-type: none"> • Kan pedagogisch medewerkers ondersteunen, adviseren en coachen bij zorgverlening aan individuele kinderen en/of subgroepen kinderen. • Kan relevante gesprekstechnieken (coaching-, feedback-, intervisie- en evaluatiegesprek) toepassen. • Kan kindbesprekingen voeren. • Kan verantwoordelijkheden aan pedagogisch medewerkers delegeren. • Maakt gebruik van de competenties van pedagogisch medewerkers. • Kan pedagogisch medewerkers inspireren.

2. Methodologisch competent (competent in onderzoek)	<ul style="list-style-type: none"> • Kan pedagogisch-didactisch onderzoek uitvoeren. • Kan geschikte methoden en materialen die nodig zijn voor zorgkinderen toepassen.
3. Beheersmatig competent (competent in het beheer van middelen en data)	<ul style="list-style-type: none"> • Kan verantwoording afleggen aan leidinggevende. • Kan het kindvolgsysteem beheren en bijhouden.
4. Organisatorisch competent (competent in het organiseren van de zorg)	<ul style="list-style-type: none"> • Kan doelgerichte, planmatige en opbrengstgerichte zorgverlening uitvoeren en verbeteren. • Kan handelingsgericht werken in zorg (signaleren, analyseren, oplossingen, uitvoeren en evalueren). • Kan zorgtaken coördineren en organiseren. • Kan kinddossiers aanleggen en bijhouden. • Heeft actieve rol bij overdracht naar basisschool. • Kan rapporten schrijven voor (door)verwijzing.
5. Innovatief competent (competent in het begeleiden van vernieuwingen)	<ul style="list-style-type: none"> • Kan trends en ontwikkelingen in beleid en praktijk signaleren. • Draagt bij aan het pedagogisch beleid in het algemeen en het VVE-beleid in het bijzonder. • Kan beleid ontwikkelen en implementeren ten behoeve van zorgkinderen. • Is op de hoogte van de ontwikkelingen op het gebied van Passend Onderwijs.
6. Competent in het samenwerken met externen	<ul style="list-style-type: none"> • Heeft sociale en communicatieve vaardigheden in het contact met pedagogisch medewerkers, ouders en derden (bijv. speciaal onderwijs, CJG). • Heeft kennis van het relatiernetwerk rond voorschool en neemt hieraan actief deel.
7. Competent in zelfreflectie en ontwikkeling	<ul style="list-style-type: none"> • Heeft het vermogen om te kunnen reflecteren op eigen gedrag en functioneren. • Beschikt over een grote mate van zelfstandigheid.

Binnen alle zeven onderscheiden competenties van de LBib zijn we competenties tegengekomen in de uitvoeringspraktijk van de ib'er in de voorschool. Er is veel overlap tussen het competentieprofiel van de ib'er in de school en de ib'er in de voorschool. Toch kan er een subtiel verschil worden aangemerkt. Waar ib'ers in de school te maken hebben met hbo-opgeleide leraren, hebben ib'ers in de voorschool te maken met mbo3-opgeleide pedagogisch medewerkers, een lager opleidingsniveau dus. Dit vraagt soms om een ietwat andere benadering en andere manier van communiceren van de ib'er (andragogisch competent). Kortgezegd, leraren zijn doorgaans wat zelfstandiger, waar pedagogisch medewerkers wat meer steun en sturing nodig hebben. Zo hebben pedagogisch medewerkers bijvoorbeeld veel baat bij de inzet van de ib'er als het gaat om de communicatie met ouders over (beginnende) ondersteuningsbehoeften van kinderen. Wat ontbreekt in het overzicht is een meer inhoudelijke competentie, ofwel de benodigde kennisbasis van de ib'er in de voorschool. Daartoe kunnen de volgende competenties worden gerekend:

- heeft kennis van de ontwikkelingspsychologie van jonge kinderen (dit is afwijkend t.a.v. de ib'er in de school)
- heeft kennis van VVE in beleid en praktijk (bijv. ontwikkelingen op het gebied van de nieuwe taalnorm 3F, opbrengstgericht werken, VVE-programma's)
- heeft kennis van oorzaken van en interventies bij beginnende leer- en gedragsproblemen bij kinderen
- heeft kennis van opvoed- en opgroeiproblematiek in gezinnen

Kortom, de ib'er in de voorschool is 'een schaap met vijf poten'.

4.5 Beschikbare uren

De ib'ers in de voorschool hebben voor de uitvoering van hun takenpakket uren ter beschikking. De vraag is hoeveel uur per week ze eigenlijk per groep hebben.

Tabel 4.5 Beschikbare uren

Casus	Beschikbare uren
Amsterdam	De ib'er in de voorschool heeft een aanstelling voor 20 uren per week. In die tijd bedient ze kinderen, ouders en pedagogisch medewerkers van 4 voorschoolgroepen. Maar is ook betrokken bij 6 vroegschoolgroepen. Dit komt neer op 2 uur per week per groep.
Bellingwedde	De ib'er in de voorschool heeft een aanstelling voor ongeveer 24 uren per week (21 uren per week plus 9 uren extra per maand omdat het peuterspeelzaalwerk dicht is in de vakanties). Ze werkt voor 4 peuterspeelzalen, 6 groepen, waar een coördinator en ook 12 pedagogisch medewerkers werken. Er is dus 4 uur per week per groep.
Den Haag (Laakkwartier)	De ib'er in de voorschool werkt 36 uren per week grotendeels als pedagogisch medewerker (24 uren), waarvan 1 dag (8 uren) als ib'er. Met die uren worden de kinderen van 3 groepen bediend, wat neerkomt op ruim 2,5 uur per week per groep. Omdat hij als onderwijsassistent betaald wordt, heeft hij meer ib-uren ter beschikking dan de ib'ers op andere scholen.
Den Haag (Schilderswijk)	Er is 100 uur per jaar beschikbaar, wat neerkomt op 2,5 uur per week voor 2 groepen, ofwel 1 uur en 15 minuten per groep.
Ede	De ib'er in de voorschool heeft 4 uren per week voor haar werk.
Langedijk	De 4 peuterspeelzalen hebben 32 dagdeelgroepen, 22 kinderen en 17 vaste pedagogisch medewerkers. De ib'er heeft een aanstelling van 14 uren per week.
Pekela	De ib'er in de voorschool heeft 15 uren per week. In die tijd bedient ze 9 groepen, waarvan 4 VVE-groepen). Dit komt neer op zo'n 1,5 uur per week per groep.
Steenwijkerland	De ib'er in de voorschool heeft een aanstelling voor 0,7 fte (3 dagen in de week). Op de basisschool zitten ruim 300 leerlingen. In het kinderdagverblijf zijn er in totaal 80 – 90 kinderen. Men vindt het redelijk om voor de bepaling van de omvang van het ib-werk op een basisschool voor 100 leerlingen 1 dag in de week te rekenen. De ib'er heeft echter geen extra uren voor het bedienen van de kinderen in het kinderdagverblijf.
Utrecht	De ib'er in de voorschool heeft een betrekking van 32 uur per week. Daarmee is ze betrokken bij 12 groepen, waaronder VVE-groepen met 100% doelgroep. Er zijn dus zo'n 2 uur per week per voorschoolgroep. Ze heeft vooral te maken met kinderen die extra zorg en aandacht nodig hebben, dat zijn er zo'n 40 tot 50 per jaar. Er zijn gemiddeld genomen zo'n 4 zorgkinderen per VVE-groep en 2 zorgkinderen op een reguliere peutergroep.
Zaanstad	Er is 3 dagen (0,6 fte) per week formatie voor het ib-werk. De ene ib'er heeft een aanstelling voor 1 dag in de week, de andere voor 2 dagen in de week. In totaal zijn er dus 3 dagen in de week voor het bedienen van 29 peuterspeelzalen (38 groepen) in de gehele gemeente. Daarvan zijn 25 zogeheten VVE-peuterspeelzalen. Pas is besloten dat er na de zomervakantie 2013 een derde ib'er in de voorschool komt voor 2 dagen in de week. Dan is er 1 fte voor al het voorschoolse ib-werk. Dit komt neer op ongeveer 1 uur per groep per week.
Zeist	De ib'er in de voorschool heeft 10 uren per week voor haar werkzaamheden. Eerst was dit 8 uren, maar is onlangs uitgebreid. In die tijd is ze betrokken bij 10 groepen, waarvan 7 VVE-groepen. Er zijn zo'n 130 VVE-kinderen. Er is dus 1 uur per week per groep beschikbaar.

Er is veel variatie in de beschikbare tijd die de ib'ers in de voorschool hebben voor de uitvoering van hun werk. Waar de ene ib'er 1 uur per week per groep heeft (casussen

Zaanstad en Zeist), kan de andere soms wel 4 uur per week per groep te besteden hebben (casus Bellingwedde).

1 uur per week per groep lijkt aan de krappe kant, en 4 uur per week per groep lijkt daarentegen weer aan de ruime kant.

Ik moet meer administratieve dingen gaan doen in dezelfde tijd, terwijl ik eigenlijk vind dat ik met de kinderen (en de ouders) bezig moet zijn.

Ib'er in de voorschool

Nu zegt de beschikbare tijd natuurlijk niet alles. De *case load* kan van voorschoolse voorziening tot voorschoolse voorziening verschillen. Daarbij: de ene voorschoolse groep is de andere niet. Sommige VVE-groepen hebben geen, andere VVE-groepen hebben meerdere zorgkinderen. Het is daarom goed om bij de bepaling en verdeling van de beschikbare tijd te kijken naar het aantal zorgkinderen per groep.

De werkdruk is hoog. Het bedienen van 29 peuterspeelzalen in 3 dagen per week (formatie van beide ib'ers in de voorschool) is simpelweg ondoenlijk. Daarom zijn ook nog niet alle VVE-peuterspeelzalen bezocht.

Ib'er in de voorschool

Kortom: er lijkt niet echt een ratio te zitten achter het aantal uren per week per groep dat beschikbaar wordt gesteld voor het ib-werk. Het is veeleer zo dat de gegeven financiële situatie (die per casus varieert) bepaalt hoeveel uren er beschikbaar worden gesteld.

4.6   Inschaling

Niet alle ib'ers in de voorschool zijn ingeschaald in dezelfde cao. Dit hangt af van wie het formele werkgeverschap voert.

Er zijn ib'ers in de voorschool die vallen onder de cao Onderwijs (casussen Ede, Steenwijkerland en Zaanstad). Andere vallen onder de cao Welzijn (casussen Amsterdam, Bellingwedde en Langedijk). Ib'ers in de voorschool die onder de cao Welzijn vallen zitten meestal in schaal 8 of 9. Ib'ers in de voorschool die onder de cao Onderwijs vallen, zitten doorgaans in schaal 9, een enkeling in schaal 10. Daarnaast komt het ook voor dat ib'ers vallen onder de cao Kinderopvang.

De cao Welzijn kent geen functieomschrijving voor voorschoolse ib'er. In de cao Onderwijs is de ib'er wel bekend. Mede daarom worden de ib'ers in de voorschool vanuit het onderwijs ingehuurd. Overstappen van de ene naar de andere cao is niet aantrekkelijk omdat er andere (lees: mindere) voorwaarden gelden.

Ib'er in de voorschool

Daarmee lopen de arbeidsvoorwaarden van de ib'ers in de voorschool uiteen. Inschaling in de cao Onderwijs betekent doorgaans betere primaire en secundaire arbeidsomstandigheden dan inschaling in de cao Welzijn, waaronder een hoger salaris.

Een enkeling valt onder twee cao's, Welzijn en Onderwijs (casus Den Haag - Laakkwartier).

Er zitten nadelen aan het in dienst zijn bij twee werkgevers. Belastingaftrek kan maar bij één werkgever en voor de pensioenopbouw zijn er ook nadelen.

Ib'er in de voorschool

5. De relatie tussen de intern begeleider in de voorschool en de ouders

Hoofdstuk 5 gaat over de relatie tussen de ib'ër in de voorschool en de ouders. Het gaat over het opbouwen van een vertrouwensband, het inbrengen van deskundigheid, het ruimte laten aan de relatie tussen pedagogisch medewerkers en ouders, de kennisoverdracht naar pedagogisch medewerkers en ondersteunen van ouders in hun contact met externe organisaties.

Niet óver ouders praten maar mét ouders praten, dat is het adagium in alle voorschoolse voorzieningen die we in het kader van dit onderzoek bezochten. En bij het in gesprek gaan met ouders spelen ib'ers vaak een belangrijke rol.

Voor professionals die met peuters werken, is het belangrijk dat zij een goed zicht hebben op de hele context waarin een kind opgroeit. Omdat peuters nog niet in staat zijn om hun situatie zelf goed te verwoorden, zijn ouders daarin een belangrijke samenwerkingspartner.

Bureau Jeugdzorg aan de telefoon

Bij de zorgcoördinator van een school/voorschoolcombinatie komt een belangrijk telefoontje binnen. Bureau Jeugdzorg belt. Zij hebben via het AMK een melding gekregen over een situatie van mishandeling in een gezin van een meisje dat hier op school zit.

De zorgcoördinator kent het meisje en de ouders goed. De vader heeft er vroeger ook op school gezeten. Vriendelijk en duidelijk antwoordt ze aan de medewerker van Jeugdzorg dat ze eerst voor toestemming van de ouders gaat zorgen, voordat zij zelf informatie geeft over de thuissituatie. Ze vraagt de medewerker om het toestemmingsformulier digitaal door te sturen; dan zal zij zorgen dat de ouders dit ondertekenen.

"Het is natuurlijk niet goed wat de vader heeft gedaan", vertelt ze, "maar juist in dit soort situaties is het belangrijk om strak aan de protocollen vast te houden."

5.1 Vertrouwensband opbouwen

Een goede band met ouders opbouwen is cruciaal voor het werk van de ib'ër in een voorschoolse instelling. Vaak is de peuterspeelzaal of het kinderdagverblijf de eerste ontmoetingsplaats voor kinderen buiten het gezin en de familie. Daaruit kan volgen dat de peuterspeelzaal of het kinderdagverblijf de eerste is die met 'slecht nieuws' komt over de ontwikkeling van een kind. Als er op dat moment al sprake is van een vertrouwensband, herkennen de meeste ouders wel wat zij van de pedagogisch medewerkers of de ib'ër horen en zijn zij ook bereid om mee te denken over vervolgstappen.

Voor de ib'ers op de voorschool betekent het voorgaande dat zij ouders willen ontmoeten en kennen, zodat de stap naar elkaar toe niet zo groot is als er zorg ontstaat over de ontwikkeling van een kind. Daarom zorgen de meeste ib'ers dat zij met regelmaat aanwezig zijn op de groep, en stellen zich expliciet aan de ouders voor als de interne begeleider. De frequentie van hun aanwezigheid varieert; de één is tweejaarlijks op de groep, voorafgaand aan een kindbespreking, en de ander is wekelijks op de groep te vinden. De meeste ib'ers hanteren een frequentie daar tussen in, zoals één keer per maand of één keer per kwartaal. Daarnaast is het mede organiseren en invullen van ouderavonden voor de ib'ers een manier om met ouders in contact te komen. Bij ib'ers die alleen op afroep op de groep komen observeren, ontbreekt dit ontmoetingsmoment met ouders.

Een zorgcoördinator die al 27 jaar in dienst is van dezelfde school, benoemt hoe waardevol het is dat zij van een deel van de kinderen op de voorschool de ouders al kent omdat die ooit bij haar in de klas hebben gezeten.

Een ib'er in een voorschool met een hoge concentratie doelgroepkinderen wijst op de taal- en cultuurverschillen waarmee professionals daar geconfronteerd worden – naast de vele situaties van psychische of huiselijke problemen die zich voordoen in de gezinnen waaruit deze kinderen afkomstig zijn. Hij heeft in de loop der jaren geleerd om helder en duidelijk te zijn in de contacten met ouders, om de verantwoordelijkheid van ouders te benoemen, en voortdurend met hen af te stemmen.

Zo hebben vrijwel alle ib'ers die wij spraken ideeën over hoe zij de relatie met ouders vorm willen geven. De kernaspecten zijn samengevat in tabel 5.1.

Tabel 5.1 Succesfactoren in de communicatie met ouders

Succesfactor	Kenmerkend gedrag
Eerlijkheid en transparantie	<ul style="list-style-type: none"> • De ib'er is eerlijk over wat ze waarneemt bij het kind. • Er gebeurt niks buiten de ouders om. • Van elk gesprek wordt een verslag gemaakt, wat door de ouders wordt ondertekend.
Betrokkenheid	<ul style="list-style-type: none"> • De ib'er draagt uit dat het belang van het kind voorop staat. • De ib'er heeft kennis van zaken en frist deze kennis regelmatig op en maakt zich nieuwe kennis eigen.
Laagdrempeligheid	<ul style="list-style-type: none"> • De ib'er stelt zich actief voor aan (nieuwe) ouders. • De ib'er is regelmatig aanwezig op de groepen. • De ib'er is bereikbaar voor ouders, bijvoorbeeld per email of telefoon. • De ib'er gebruikt duidelijke taal.
In vertrouwen	<ul style="list-style-type: none"> • Informatie over het kind is bij de ib'er in veilige handen. • De ib'er herinnert indien nodig ook de pedagogisch medewerkers aan dit aspect.
Aansluiten bij de cultuur van de ouders	<ul style="list-style-type: none"> • De cultuur van de ouders met betrekking tot opvoeding en kindontwikkeling vormt het vertrekpunt voor de ib'er.

Een duidelijk voorbeeld van aansluiten bij de cultuur van de ouders vinden wij in een gereformeerde gemeente, waar een ib'er werkt met peuters vanuit de gedachtegang dat de moeder-kind-binding centraal staat. Er is geen voorschool voor de peuters; in plaats daarvan ligt de nadruk op opvoedingsondersteuning. De ib'er komt pas in beeld als er signalen zijn dat ouders zorgen of vragen hebben over de ontwikkeling van hun kind(eren).

5.2 Professionaliteit inbrengen

Het komt regelmatig voor dat pedagogisch medewerkers zich wel zorgen maken over de ontwikkeling van een kind maar niet goed kunnen benoemen wat er precies aan de hand is. Op dat soort momenten wordt de ib'er ingeschakeld om door middel van observatie te bekijken of die zorg terecht is en wat er dan aan de hand is. Ook kan het zo zijn dat ouders zich zorgen maken over hun kind, terwijl de pedagogisch medewerkers hier niet direct aanleiding voor zien. Ook in zo'n situatie kan de ib'er worden ingeroepen om het kind te observeren – de ouders worden hier standaard over geïnformeerd. Ten slotte kan het zo zijn dat de ib'er zelf tijdens een groepsobservatie bij een kind afwijkend gedrag of ontwikkelingsstagnatie constateert, en de pedagogisch medewerkers en ouders daarover inlicht.

Naast de communicatieve vaardigheden die in de vorige paragraaf zijn besproken heeft de ib'er een flinke dosis kennis van zaken nodig om deze rol te kunnen vervullen. "*Dat ben je naar ouders toe ook verplicht als je hen verdrietig nieuws moet melden*", vindt een ib'er in de voorschool. Daarom is zij erop gebrand om zich regelmatig bij te scholen, bijvoorbeeld over autisme of het foetaal alcoholyndroom (FAS). Ook kennis over de ontwikkelingslijnen van peuters is voor deze ib'ers onmisbaar. Met deze kennis beschikken zij over het juiste vocabulaire om ouders te woord te staan; zij weten naar ouders toe te verwoorden wat er met een kind aan de hand is - en wat de noodzakelijke vervolgstappen zijn.

Zij hanteren een professionele handelwijze. Dat betekent dat zij de protocollen in acht nemen zoals het verkrijgen van de benodigde toestemming van ouders, het vastleggen van besluiten en acties, en geheimhouding naar andere ouders en naar de buitenwereld toe. Daarbij helpt het dat de ib'er in de ogen van veel ouders meer status heeft dan de pedagogisch medewerkers, aldus een geïnterviewde leidinggevende; zij accepteren van de ib'er eerder dan van de pedagogisch medewerkers dat er zorg is over de ontwikkeling van hun kind en dat er vervolgstappen nodig zijn.

5.3 Ruimte laten aan de relatie tussen pedagogisch medewerkers en ouders

Het feit dat de ib'er met ouders in gesprek gaat over zorgen met betrekking tot de ontwikkeling van hun kind, heeft als belangrijk bij-effect dat de pedagogisch medewerkers dit gesprek *niet* hoeven aan te gaan - of in elk geval niet het voortouw hoeven te nemen. Sommige ib'ers constateren bij pedagogisch medewerkers handelingsverlegenheid op dit punt: ze zouden het moeilijk vinden om met ouders in gesprek te gaan over de zorgen die zij ervaren, zijn bang om niet serieus genomen te worden en vinden het lastig om hun zorg goed te verwoorden.

Andere geïnterviewden benadrukken vooral dat wanneer de ib'er met ouders zorgen over de ontwikkeling van een kind bespreekt, dit de pedagogisch medewerkers de ruimte biedt om een goede relatie met de ouders in stand te houden. Als neutrale partij vormen zij een klankbord voor de ouders bij het verdriet en de frustratie die zij ervaren. Zeker wanneer er sprake is van een problematische gezinssituatie is het voor de pedagogisch medewerkers belangrijk dat zij 'een lijntje houden' met de ouders en dat het kind naar de voorschool blijft komen en niet wordt thuisgehouden. En als ouders toestemming weigeren voor een zorgtraject, is het belangrijk dat het kind tenminste deelneemt aan het reguliere programma van de voorschool, waar de pedagogisch medewerkers dan toch proberen om zoveel mogelijk op de behoeften van het kind in te spelen.

5.4 Kennisoverdracht naar pedagogisch medewerkers

Wanneer een gesprek met ouders plaatsvindt, kan de ib'er of de pedagogisch medewerker daarbij het voortouw nemen. Het is onder meer afhankelijk van de omvang van de taakstelling en de zwaarte van het gesprek of de ib'er of de pedagogisch medewerker bij zo'n gesprek het voortouw neemt.

Bij-effect van deze gezamenlijke gesprekken met ouders is dat er sprake is van kennisoverdracht: de pedagogisch medewerker krijgt op deze momenten kennis en vaardigheden aangereikt, zowel met betrekking tot de communicatie met ouders als met betrekking tot ontwikkelingsproblemen bij kinderen en de trajecten die daarbij horen. En omgekeerd vertelde een ib'er ook dat hij aan het begin van zijn nieuwe functie veel opstak van ervaren pedagogisch medewerkers tijdens de gezamenlijke gesprekken met ouders.

5.5 Ouders ondersteunen in het contact met externe instanties

In overleg met de ouders kan ik aanvragen doen voor Spel-aan-Huis of voor Opvoeden in de buurt. Dat gebeurt in overleg met het consultatiebureau. Het is niet makkelijk om ouders ervan te overtuigen deze hulp aan te nemen: ze zijn vaak bang voor Jeugdzorg en willen geen bemoeienis in hun privé-domein. Dit vraagt van mij als ib'er een intensieve inzet en de bekwaamheid om de autoriteit van de ib-functie daarbij op een goede manier te gebruiken.

Ib'er / pedagogisch medewerker op een voorschool met een hoge concentratie doelgroepkinderen

Ib'ers hebben een belangrijke taak in het ondersteunen van ouders bij externe zorgtrajecten. Zo vertelt een ib'er dat zij, indien ouders dat wensen, met hen mee gaat om een kijkje te nemen bij het speciaal onderwijs. Vaak zijn de ib'ers de spin in het web, die op de hoogte is van alle externe contacten en procedures en met de ouders hierover communiceert. Zonder dat zij zelf een diagnose mogen stellen, kunnen zij ouders wel in begrijpelijke taal uitleggen wat externe instanties concluderen en wat de vervolgstappen zijn. Daarbij speelt dat ouders niet altijd evenveel vertrouwen hebben in externe instanties, zoals het consultatiebureau of Jeugdzorg. Op zo'n moment is het fijn dat ouders wel vertrouwen hebben in de ib'er. Ten besluit noemen verschillende ib'ers dat zij een rol spelen bij het op papier zetten of bijstellen van het ouderbeleid van de organisatie.

6. De rol van de intern begeleider in de voorschool bij de doorgaande lijn in voor- en vroegschoolse educatie

Dit hoofdstuk staat in het teken van wat de ib'ër in de voorschool betekent voor de doorgaande lijn tussen voorschoolse voorzieningen en basisscholen in het algemeen en tussen voor- en vroegschoolse educatie in het bijzonder. Aan bod komen de warme overdracht van zorgkinderen, de beschikking over vergelijkbare kindgegevens en kennis van en voor de basisschool.

6.1 Warme overdracht van zorgkinderen

Ib'ers die met peuters werken verzorgen voor de zorgpeuters een warme overdracht naar de basisschool. De kindgegevens worden dan persoonlijk overgedragen aan de ib'ër van de school of aan de leerkracht, al dan niet in aanwezigheid van een leidster of de ouders. De precieze invulling is vastgelegd in overdrachtprocedures. Extra intensief zijn de overdrachtstrajecten waarbij onduidelijk is wat de behoeften van het kind zijn, of wanneer de school afwijzend tegenover de aanmelding staat, of wanneer er veel aandachtspunten tegelijk zijn rondom de overdracht van een kind en gezin.

Een geïnterviewde pedagogisch medewerker wijst op het belang van de betrokkenheid van de ib'ër bij de overdracht: dit maakt dat de overhandigde informatie serieus genomen wordt door de school. Want het wil nog wel eens voorkomen dat informatie die door de professionals in de voorschoolse voorziening met zorg is opgesteld, op school ongelezen in de prullenbak beland.

Kinderen van negen peuterspeelzaalgroepen stromen bij ons uit naar zeven verschillende scholen. [...] Er wordt gewerkt met een overdrachtsprocedure. Er wordt voor de overdracht gebruik gemaakt van observatiegegevens uit de Horeb - sinds kort zijn deze digitaal ingevoerd - en binnenkort ook Pravoo. De ib'ër speelt een rol bij de warme overdracht van kinderen die extra zorg nodig hebben. Twee tot drie keer per jaar heeft de ib'ër contact met alle betrokken basisscholen.

Medewerker van een peuterspeelzaalorganisatie

6.2 Beschikking over vergelijkbare kindgegevens

Het beheer van de dossiers van zorgkinderen is één van de taken van de ib'ers die in een voorschoolse voorziening werken. Zodra er een zorgtraject wordt ingezet opent de ib'ër een kinddossier, en zorgt er – al dan niet samen met de pedagogisch medewerkers – voor dat alle benodigde informatie wordt toegevoegd, zoals informatie van het kindvolgsysteem, observaties van pedagogisch medewerkers, observaties van de ib'ër, gegevens van het handelingsplan en gegevens van externe partijen. Als het kind vier jaar wordt, zorgt de ib'ër dat deze gegevens aan de school worden overgedragen.

Tabel 6.1 Vijf aandachtspunten in de doorgaande lijn

Aandachtspunten
1. Hetzelfde VVE-programma?
2. Hetzelfde toetsinstrument?
3. Hetzelfde observatie-instrument?
4. Dezelfde rapportagemomenten?
5. Hetzelfde leerlingvolgsysteem?

Hoe meer de kindgegevens van de voorschool en de school op één lijn zitten, hoe bruikbaar ze zijn voor de doorgaande lijn. Bij voorscholen die direct gelieerd zijn aan één school is dit makkelijker te realiseren dan bij voorschoolse voorzieningen die uitstroom hebben naar meerdere scholen met uiteenlopende programma's en instrumenten. Zo werd op een bij de basisschool inbandige voorschool door de schooladministratie naar de ouders gebeld als een kind niet kwam opdagen. Door deze aanpak daalde het verzuim in de voorschool aanzienlijk.

6.3 Kennis voor en van de basisschool

Ib'ers die in een voorschoolse voorziening werken, hebben verstand van de ontwikkeling van het jonge kind en het belang van spel. Deze kennis is van waarde voor de school of scholen waarmee wordt samengewerkt. Met name de kennis van de ontwikkeling van peuters en de aandacht voor de brede omgeving waarin het kind opgroeit, worden genoemd als een waardevolle toevoeging voor de kijk op kinderen vanuit de basisschool.

Ib'ers die vanuit de basisschool tevens in de voorschool werken hebben ook een aantal pré's:

- Zij weten wat er aan het begin van de basisschool van kinderen wordt verwacht.
- Zij kunnen de samenwerking met de basisschool handen en voeten geven omdat ze de school kennen.
- Zij hebben ervaring met planmatig en opbrengstgericht werken.
- Zij zijn gewend om een adviserende en coachende rol op zich te nemen.

Dit kan ervoor pleiten om als ib'er in de voorschool iemand aan te nemen met ervaring op de basisschool, bijvoorbeeld als ib'er, remedial teacher of tutor.

7. De rol van de intern begeleider in de voorschool bij de kwaliteitsverbetering en -borging van voor- en vroegschoolse educatie

Dit hoofdstuk gaat over de rol van de ib'er in de voorschool bij de kwaliteit en borging van VVE. Er is aandacht voor de betrokkenheid van de ib'er bij de kwaliteit van uitvoering van VVE, de zorgpeuters, het volgen, observeren en registreren en het omgaan met verschillen.

7.1 Kwaliteit van uitvoering van voor- en vroegschoolse educatie

Ib'ers in de voorschool spelen een belangrijke rol in de VVE-kwaliteit op de aspecten ontwikkeling, begeleiding, zorg en evaluatie uit het toezichtkader van de Inspectie. In de meeste casussen in dit onderzoek bemoeit de ib'er zich in veel mindere mate met de bewaking en borging van de kwaliteit van uitvoering van het VVE-programma. Dat is veelal de taak van anderen zoals de VVE-coördinator; de ib'ers nemen hierin veelal een terughoudende en adviserende rol.

In veel gevallen zijn er andere professionals binnen de organisatie die de taak hebben om de VVE-kwaliteit te bewaken, zoals de VVE-coördinator en sinds kort ook de hbo-coaches of 'kwaliteitsmedewerkers'.

Een andere reden dat ib'ers zich terughoudend opstellen met betrekking tot de kwaliteitsbewaking is, dat zij naast hun ib-taken ook als pedagogisch medewerker op een groep werken of gewerkt hebben. Het voelt dan niet logisch of handig als pedagogisch medewerkers door hun directe collega worden getoetst op de uitvoering van hun dagelijks werk.

Ten derde noemde een ib'er dat ib'ers in de voorschool vaak te maken hebben met meerdere voorschoolgroepen waar soms met verschillende VVE-programma's wordt gewerkt. Het zou voor de ib'er een grote belasting zijn om zich al die VVE-programma's eigen te maken en deze kennis ook bij te houden.

Tabel 7.1 Bemoeienis met VVE-programma / Monitoring kwaliteit van uitvoering van VVE

Casus	Bemoeienis met VVE-programma / Monitoring kwaliteit van uitvoering van VVE
Amsterdam	Deskundigheidsbevordering door ib'er aan pedagogisch medewerkers: trainingen of workshops bijvoorbeeld over spelontwikkeling. Borging kwaliteit van VVE is taak VVE- coördinator.
Bellingwedde	Lichte coaching van de pm'ers door de ib'er.
Den Haag (Laakkwartier)	Ib'er geeft collegiaal advies, coaching op VVE-kwaliteit zal gaan plaatsvinden door de kwaliteitsmedewerker van de peuterspeelzaalorganisatie.
Den Haag (Schilderswijk)	Coaching op VVE-kwaliteit doet de kwaliteitsmedewerker van de peuterspeelzaalorganisatie.
Ede	Geen zicht op
Langedijk	Geen zicht op
Pekela	Ib'er is zelf ook pedagogisch medewerker op een groep: zij heeft geen taak in monitoring kwaliteit van uitvoering van VVE. Ib'er heeft wel een taak in bewaking en borging van VVE-programma: binnenkort leidt zij de invoering van een nieuwe kwaliteitsimpuls van VVE-programma.
Steenwijkerland	Ib'er voert adviesgesprekken met pedagogisch medewerkers, bijvoorbeeld over spelgedrag.
Utrecht	Geen bemoeienis met uitvoering of monitoring van kwaliteit van VVE-programma.
Zaanstad	Ib'er heeft een signaalfunctie als het gaat om de kwaliteit van uitvoering van VVE: zij meldt zonnodig zaken aan de manager.

Zeist	Ib'er organiseert themabijeenkomst rondom VVE-thema's met pedagogisch medewerkers zoals voeren van kringgesprekken met kinderen, of inrichting hoeken.
-------	--

7.2 Zorgpeuters en voor- en vroegschoolse educatie

Als het specifiek gaat over zorgpeuters en zorg rondom peuters in de context van VVE komt de ib'er in de voorschool actief in beeld. VVE-kinderen of doelgroepkinderen zijn in een aantal gevallen ook zorgkinderen. Wanneer pedagogisch medewerkers in hun groepen tegen steeds dezelfde zorgpunten (bijvoorbeeld druk en ongericht gedrag) aanlopen bij steeds meer peuters, en het VVE-programma onvoldoende ondersteuning biedt in het omgaan met deze peuters, dan wordt de ib'er ingeschakeld om extra ondersteuning te geven. Dit gebeurt bijvoorbeeld in de vorm van coaching van individuele pedagogisch medewerkers of eventueel breder in de vorm van een teamtraining. In een van de casussen is de taak van de ib'er ook om de tutor aan te sturen in het geven van extra ondersteuning aan groepjes kinderen die dat nodig hebben.

In veel van de voorscholen met een voorschoolse ib'er wordt er gewerkt met handelingsplannen voor kinderen die extra zorg en aandacht nodig hebben. In een aantal gevallen worden deze handelingsplannen opgesteld door de ib'er, maar steeds meer zien we een tendens dat het schrijven van handelingsplannen overgedragen wordt aan de pedagogisch medewerkers. De ib'er vervult dan een coachende rol bij het (leren) schrijven van handelingsplannen en bij de evaluatie daarvan, maar ook bij de uitvoering van het handelingsplan en bij het planmatig werken. Deze ontwikkeling heeft zich eerder voorgedaan in het basisonderwijs. Als pedagogisch medewerkers zelf het plan schrijven, komt dat de uitvoering ten goede.

Een ib'er op de voorschool is daarnaast ook nog groepleidster op één van de peutergroepen. Ze vindt dat belangrijk omdat ze zo dan zelf kan ervaren hoe het werk voor de pedagogisch medewerkers is. Omdat ze zelf als pedagogisch medewerker betrokken is bij haar collega's kan en wil ze bepaalde taken in het kader van intervisie, training aan collega's, feedbacktrajecten of beoordelingstaken niet op zich nemen.

Ib'er op de voorschool en groepleidster

7.3 Volgen, observeren en registreren

Een belangrijk onderdeel van de kwaliteit van uitvoering van VVE is het volgen en observeren van kinderen met een peutervolgsysteem en het registreren van kindgegevens. Het doel daarvan is eventuele problemen en stagnaties in de ontwikkeling voortijdig te signaleren en de ontwikkeling verder te stimuleren. Ook hierin heeft de ib'er soms een belangrijke rol, bijvoorbeeld bij de keuze en de implementatie van het observatieprogramma en bij de bewaking van de uitvoering hiervan. Een ib'er in de voorschool uit één van onze casussen vertelt hoe zij verantwoordelijk is geweest voor de invoering van een nieuw (digitaal) gegevensregistratiesysteem van observatiegegevens. Meestal is dit de taak van de VVE-coördinator, indien deze werkzaam is in de voorschool.

7.4 Differentiëren naar niveau

Steeds meer voorscholen werken gericht aan differentiatie in het VVE-aanbod, rekening houdend met verschillen tussen kinderen. Dit meer op maat werken krijgt soms vorm in een handelingsgerichte aanpak of een opbrengstgerichte aanpak. In navolging van scholen wordt ook in voorscholen steeds vaker handelingsgericht en opbrengstgericht gewerkt. In een aantal casussen is genoemd dat de voorschool hier al mee werkt of anders binnenkort mee aan de slag gaat. Dit heeft implicaties voor het werk van de ib'ër: het kijken naar de specifieke behoeften van peuters is iets dat in de lijn ligt van haar taak en zij kan de pedagogisch medewerker hierin vaak als geen ander ondersteunen. Ook wordt de ib'ër in de voorschool soms betrokken bij het werken aan groepsplannen. Zo vertelt één van de ondervraagde ib'ers dat er in hun casus een verandering heeft plaatsgevonden van het signaleren van individuele problemen bij kinderen en gezinnen naar het opstellen van groepsplannen en naar groepsmanagement. Maar indien er een VVE-coördinator of hbo-coach werkzaam is in de voorschool, is dit meestal degene die deze taken op zich neemt.

8. De rol van de intern begeleider in de voorschool bij de zorg aan kinderen met extra ondersteuningsbehoeften

Dit hoofdstuk maakt duidelijk op welke wijze(n) de ib'er in de voorschool betrokken is bij de zorgstructuur, de individuele zorg, de kindbesprekingen en de externe contacten.

8.1 Zorgstructuur

Een deel van de VVE-kinderen heeft extra ondersteuning en zorg nodig, bovenop het standaard VVE-aanbod op de groepen. Het aantal kinderen dat zulke extra zorg en aandacht nodig heeft ligt in onze casussen gemiddeld rond de twee kinderen per groep.

De ib'er in de voorschool ondersteunt de pedagogisch medewerkers in het organiseren van de groep wanneer er kinderen in de groep extra zorg en aandacht nodig hebben. Daarnaast is het vroegtijdig signaleren en aanpakken van ontwikkelingsstagnaties bij de peuters van belang in verband met het voorkomen van problemen en preventief werken. Eén van de ib'ers vertelt dat pedagogisch medewerkers in de peutergroepen vaak nog erg gericht zijn op het verzorgen. Het is de taak van de ib'er om dóór te vragen en navraag te doen naar het gedrag van de peuter: pedagogisch medewerkers zien soms dingen over het hoofd.

De ib'er in de voorschool is in zijn algemeenheid verantwoordelijk voor de zorgstructuur; opzet en uitvoering rondom de peuters in de voorschool; het opstellen van de vaste handelwijze; het stappenplan, procedures en afspraken over de zorg rondom individuele kinderen en hun ouders; over het plannen en voeren van kindbesprekingen; het voeren van zorgoverleg; het opstellen en uitvoeren van handelingsplannen; de dossiervorming en de overdrachtsprocedure.

Enkele ib'ers in de voorschool vertellen dat zij ook de selectieprocedure voor de VVE-groepen uitvoeren en dat zij bepalen welke kinderen wel en niet worden toegelaten en geplaatst in de VVE-groepen. Ook bepalen zij soms de indeling van de groepen.

Tabel 8.1 Handelingsplannen, Groepsplannen, HGW en OGW en groeps- / leerlingbesprekingen

Casus	Handelingsplannen (HP), Groepsplannen(GP), HGW en OGW en groeps- / leerlingbesprekingen
Amsterdam	Ib'er in de voorschool schrijft handelingsplannen, leidt kindbesprekingen, op aanvraag aanwezig bij besprekingen met ouders, groepsbezoeken ongepland, kwaliteitsborging VVE is taak VVE-coördinator; observaties op afroep.
Bellingwedde	1 keer per twee maanden peuterbesprekingen per groep; op verzoek van pedagogisch medewerker observaties uitvoeren; dossiers van zorgkinderen bijhouden.
Den Haag (Laakkwartier)	Implementatie digitalisering kindgegevens: op aanvraag van pedagogisch medewerkers observaties uitvoeren bij individuele kinderen; selectie kinderen voor VVE-plaatsing; ib'er en pedagogisch medewerkers voeren samen oudergesprekken over zorgpeuters.
Den Haag (Schilderswijk)	4 keer per jaar peuterbesprekingen door pedagogisch medewerkers; 2 keer per jaar observaties voorafgaand aan de peuterbesprekingen door de ib'er; kind- en groepsbesprekingen steeds meer overgenomen door de pedagogisch medewerkers; zorgdossiers bijhouden door de ib'er; wanneer nodig pedagogisch-didactisch onderzoek (pdo) door de ib'er en individuele handelingsplannen opstellen.
Ede	Gezinsondersteuning; geen handelingsplannen opstellen en geen interventies; geen observaties; gesprekken met ouders alleen door de ib'er in de voorschool.
Langedijk	Ib'er in de voorschool zit op verzoek bij gesprek met ouders.

Pekela	Coördineren kindbesprekingen; ondersteuning geven aan pedagogisch medewerkers bij het maken van handelingsplannen en bij uitvoering daarvan; initiëren extra overleg over zorgkinderen; implementatie digitalisering observatiesysteem: implementatie PRAVOO (observatiesysteem); selectie en plaatsing van kinderen in de VVE-groepen.
Steenwijkerland	Uitvoeren van observaties bij zorgpeuters; ondersteuning bij 10-minutengesprekken die pedagogisch medewerkers voeren met ouders; er wordt niet gewerkt met handelingsplannen.
Utrecht	2 keer per jaar vast ingepland voor observaties en daaraan gekoppeld kindbesprekingen, handelingsplannen door pedagogisch medewerkers met hulp van de ib'er in de voorschool (hier ook wel zorgconsulent genoemd); observaties op afroep.
Zaanstad	Coördineren kindbesprekingen en groepsbesprekingen, pedagogisch-didactisch onderzoek (pdo) afnemen wanneer nodig.
Zeist	Handelingsplannen door pedagogisch medewerkers met op verzoek ondersteuning door ib'er in de voorschool; coördineren kindbesprekingen (1 keer per 2 maanden); observaties op verzoek.

8.2 Individuele zorg

Meestal komt de ib'er in de voorschool in beeld bij een individueel kind op het moment dat een pedagogisch medewerkers zich zorgen maakt over de ontwikkeling van een kind en de ib'er vraagt om eens mee te kijken. De ib'er voert dan observaties uit om een beeld te krijgen van het kind.

Bij de observatie van bijvoorbeeld de taal-/spraakontwikkeling werk ik met een datarecorder. De gegevens werk ik later uit en ik kijk of er opvallendheden zitten in woordgebruik, zinsopbouw en uitspraak van het kind.

Ib'er in de voorschool

Soms is het voldoende als de ib'er in de voorschool meekijkt en tips en handelingsadviezen geeft aan de pedagogisch medewerker. Overigens is het niet altijd de pedagogisch medewerker die zaken signaleert. Het kunnen ook toetsgegevens zijn die daartoe aanleiding geven, of zaken die de ib'er zelf opvallen, als deze toevallig op de groep is, of naar aanleiding van wat ouders vertellen over hun kind.

In een aantal gevallen is er meer nodig dan wat tips en adviezen en wordt er een handelingsplan opgesteld door de ib'er of door de pedagogisch medewerker zelf. Wanneer dit de taak is van de pedagogisch medewerker geeft de ib'er vaak ondersteuning en coaching bij het opstellen en bij de uitvoering ervan. In alle gevallen is het de pedagogisch medewerker die in de groep vormgeeft aan de uitvoering van het handelingsplan. De ib'er is in de regel niet degene die het kind individueel begeleidt. Zij coacht de pedagogisch medewerkers om dit te kunnen doen. Handig instrument bij de coaching van pedagogisch medewerkers kan de inzet van video-interactiebegeleiding zijn. Video-interactiebegeleiding wordt ingezet voor verbetering van de kwaliteit van uitvoering op de groep in het algemeen, maar het gebruik van videobeelden kan ook handig zijn voor het bekijken van individuele zorgpeuters. In sommige gevallen wordt dit ook als zodanig gebruikt.

Vaak gebeurt het dat de ib'er nader onderzoek doet naar de problematiek rondom het kind en het kind individueel toetst of test. Zo wordt er door enkele ib'ers wel eens een pedagogisch-didactisch onderzoek (pdo) afgenomen bij een enkel kind. De toetsen zijn

bedoeld om meer te weten over de problematiek van het kind. Het stellen van diagnoses behoort niet tot de taak van ib'ers. Wanneer daar wel behoefte aan is, wordt uitgeweken naar deskundigen van externe instellingen, die gespecialiseerd en bevoegd zijn om dit te doen.

Wanneer een zorgkind in beeld is en er extra ondersteuning moet worden ingezet of een handelingsplan moet worden opgesteld, moeten ouders hiervan op de hoogte worden gesteld. Vaak zijn het ib'ers die deze gesprekken met ouders voeren en anders de pedagogisch medewerkers zelf, waarbij de ib'er desgevraagd ondersteuning kan geven.

De ib'er in de voorschool heeft in een aantal gevallen behoefte aan artikelen, publicaties en naslagwerken ter ondersteuning van haar werk. Ook kan de ib'er artikelen en boeken aanraden aan pedagogisch medewerkers en hen zo van gerichte informatie voorzien. Ib'ers beheren en onderhouden in dat kader soms een orthotheek die zij regelmatig updaten. Wanneer er voor een kind handelingsplannen worden opgesteld en extra gegevens worden verzameld of externe contacten worden gelegd, komt daar het nodige papierwerk bij kijken. Intern begeleiders in de voorschool zijn verantwoordelijk voor het beheer en de organisatie van het zorgdossier en voor de eventuele overdracht daarvan naar andere instanties of naar de basisschool. Ook kan de ib'er de pedagogisch medewerker ondersteunen bij het invullen van papieren, formulieren en registraties van kinderen in de groepen.

8.3 Kindbesprekingen

Naast het voeren van gesprekken over individuele (zorg)kinderen, worden er ook groeps- of kindbesprekingen gevoerd in het merendeel van de onderzochte casussen. In de groepsbesprekingen komen alle kinderen aan bod en wordt vaak aan de hand van toetsgegevens en andere data gekeken naar de ontwikkeling de kinderen. Vaak zijn het de ib'ers in de voorschool of anders de VVE-coördinatoren die deze besprekingen organiseren en structureren. Uiteraard kunnen deze groepsbesprekingen aanleiding geven om sommige kinderen wat beter in beeld te willen brengen. Voor het voeren van kindbesprekingen en het doen van observaties is een ib'er regelmatig op de groepen. Sommige ib'ers vinden het van belang om toch wel wekelijks op alle groepen aanwezig te zijn.

8.4 Externe contacten

De ib'er in de voorschool is verantwoordelijk voor het leggen van externe contacten, waar nodig. In een enkel geval vertelt de ib'er dat zij juist ook ouders probeert af te houden van onnodige paniek en het onnodig raadplegen van externe instanties. Eén van de geïnterviewde ib'ers vertelt dat de ib'er in de voorschool verantwoordelijk is voor het tot stand brengen van een verbinding tussen de interne en de externe zorgstructuur. In alle onderzochte gevallen had de ib'er een belangrijke rol in het leggen en onderhouden van contacten met externe partijen, zoals gespecialiseerde zorginstellingen, jeugdzorg, het consultatiebureau, logopedie, schoolmaatschappelijk werk en de GGD, MEE, MKD maar natuurlijk ook met scholen voor speciaal (basis)onderwijs in het kader van de doorgaande lijn.

In veel gevallen gaat het erom dat andere externe partijen nader onderzoek kunnen doen en gespecialiseerde kennis en ondersteuning kunnen geven. Maar vaak ook is het van belang om juist kennis vanuit alle verschillende invalshoeken en van verschillende instellingen bij

elkaar te brengen. In veel gevallen blijkt de ib'er in de voorschool een belangrijke spin in het web te zijn. Wanneer er veel verschillende instellingen rondom een kind of een gezin aan het werk zijn is de voorschoolse ib'er soms degene die de regie in handen neemt, overzicht houdt en overleg initieert. Vaak is de voorschoolse instelling de partij die korte lijnen heeft en kinderen en ouders persoonlijk goed kent.

Toen Pim* op de peuterspeelzaal binnenkwam leek hij volgens de pedagogisch medewerker autistiforme trekjes te vertonen en had hij een bijzondere motoriek. De ib'er in de voorschool is op verzoek op de groep komen kijken om Pim te observeren. De pedagogisch medewerker, ib'er en de moeder van Pim hebben vervolgens een gesprek gehad over Pim. Van het consultatiebureau wist de ib'er inmiddels dat moeder ook al een zorggeschiedenis had waar al veel op was ingezet. Het was voor de hand liggend om aan te nemen dat de moeder-kind relatie de oorzaak was van de problemen met Pim maar er bleek ook sprake van kindkenmerken. Nog steeds is niet helemaal duidelijk hoe Pim het beste geholpen kan worden en of Pim uiteindelijk naar een reguliere basisschool kan. Daarvoor heeft de ib'er in de voorschool inmiddels de nodige contacten gelegd met externe partners. Ondanks het feit dat de basisschool Pim wel wil toelaten op school heeft de peuterspeelzaal besloten Pim nog wat langer te houden totdat duidelijk is wat het beste voor hem is. Gedurende het hele traject is er steeds één contactpersoon geweest die het overzicht had over alle lijnen die er liepen rondom Pim en zijn moeder.

* De naam van de peuter in dit voorbeeld is gefingeerd.

9. Conclusies, knelpunten, toekomstige ontwikkelingen en aanbevelingen

In dit laatste hoofdstuk ligt allereerst het accent op de belangrijkste conclusies. Daaropvolgend stippen we een aantal knelpunten rond de inzet van de ib'er in de voorschool aan. Vervolgens spreken we over enkele toekomstige ontwikkelingen die van invloed kunnen zijn op de inzet en het functioneren van de ib'er in de voorschool. Afgesloten wordt met een aanbeveling.

9.1 Conclusies

Hieronder vatten we de belangrijkste conclusies samen.

Waardering voor de intern begeleider in de voorschool

Als eerste plaatsen we positieve opmerkingen bij de aanwezigheid van de ib'er in de voorschool. Nagenoeg alle geïnterviewden laten zich hier positief over uit. Niet voor niets is deze functie / taak ontstaan. Pedagogisch medewerkers ervaren de aanwezigheid van de ib'er in hun voorschool als een verlichting. Doordat de ib'er de mogelijkheden heeft om beter in te zoomen op het zorgkind en het gezin, kunnen kinderen (en gezin) al in een vroeg stadium worden geholpen, waardoor soms problemen op latere leeftijd kunnen worden voorkomen.

Scholen zijn gebaat bij een tijdige signalering en aanpak van problemen, en een eventuele tijdige voorbereiding of zonodig doorverwijzing naar andere vormen van onderwijs. De ib'er heeft een laagdrempelige functie en is makkelijk toegankelijk voor ouders en voor pedagogisch medewerkers. Zij ontlasten de pedagogisch medewerkers van de nodige papierlast (leerlingdossiers), zij coördineren zorg en ondersteuning, en in veel gevallen de overdrachtsprocedure en de intake, geven coaching aan pedagogisch medewerkers en leggen belangrijke externe contacten. Bovendien zorgen ze vaak voor een goede afstemming tussen deze partijen. Ouders zijn blij dat er een neutraal iemand is met kennis van zaken. Kortom, de ib'er ontzorgt en is een waardevolle aanwinst voor de voorschool.

Verschillen in ontstaansgeschiedenis van de intern begeleider in de voorschool

In dit rapport gebruiken wij de term ib'er in de voorschool. Logischerwijs dringt zich daarbij een vergelijking op met de functie en taken van een ib'er in de school. Dat komt door de ontstaansgeschiedenis van de functie / taak van ib'er in specifieke situaties. Vanuit de basisschool is dit een voortvloeisel uit het streven naar een doorgaande lijn tussen voor- en vroegschool. In een aantal andere casussen is dit evenwel niet het geval.

In die gevallen is de functie / taak van ib'er in de voorschool ontstaan vanuit de voorschoolse instellingen zélf. Bijvoorbeeld door de toename van het doelgroepbereik van VVE binnen voorschoolse voorzieningen, of door de beschikbaarheid van (tijdelijke) projectgelden voor de inzet van de ib'er in de voorschools, of door een toenemende professionaliseringsbehoefte van de voorschoolse zorgstructuur. Ook de recente *Bestuursafspraken* tussen Rijk, G4 en G33 (2012-2015) maken de komst van de ib'er in de voorschool mogelijk, onder het mom van meer 'hbo'ers in de VVE'. Daarmee kan de aanstelling van de ib'er in de voorschool worden geconsolideerd of kan het takenpakket van de ib'er worden uitgebreid. Wanneer deze functie / taak is ontstaan binnen de voorschool zelf, zien we bovendien dat de ib'er in de voorschool soms een andere naam heeft, zoals zorgconsulent.

Verschillen in achtergrondkenmerken van de intern begeleider in de voorschool

De functie / taak van ib'er in de voorschool heeft vaak heel eigen kenmerken ten opzichte van die van de ib'er in de school. De verschillen hebben sterk te maken met het werken in VVE, waar in de voorschool sprake van is. De voorschool werkt met een jongere doelgroep en dat vereist specifieke kennis. Verder heeft de ib'er in de voorschool vaak een heel eigen voortraject gehad, maar ook het opleidingstraject ziet er vaak anders uit. De voorschool heeft te maken met pedagogisch medewerkers met een lager opleidingsniveau dan leerkrachten. Ook staat de voorschool letterlijk aan de andere kant van de doorgaande lijn, wat consequenties heeft voor het werk van de ib'er. Ten slotte spelen er in de voorschool soms andere financieringsmechanismen mee bij de bekostiging van de ib'er, en heeft de ib'er te maken met andere betrokken externe organisaties om het kind en het gezin heen, zoals het consultatiebureau. Een deel van de ib'ers in de voorschool combineert het werk met andere werkzaamheden. Behalve ib'er in de voorschool is deze persoon ook nog pedagogisch medewerker, adjunct-directeur of directeur, pedagogisch kwaliteitsmedewerker, VVE-coördinator, ib'er in de school of staffunctionaris in het kindcentrum.

Typologie van de intern begeleider in de voorschool

In onze studie kwamen we de volgende variëteit tegen:

- A. Ib'ers die exclusief werkzaam zijn in de voorscholen, in dienst van een welzijnsorganisatie, versus ib'ers die werkzaam zijn in school-/voorschoolcombinatie, in dienst van de basisschool.
- B. Ib'ers die alleen ib-taken verrichten versus professionals die ib-taken combineren met andere werkzaamheden, bijvoorbeeld als pedagogisch medewerker of als leidinggevende.

Op basis hiervan komen we tot de volgende matrix:

Tabel 9.1 Typologie van ib'ers

	Werkzaam in voorscholen	Werkzaam in combi school / voorschool
Alleen ib-taken	peuter-ib'er, zorgcoördinator, voorschool-ib'er	ib'er
Combi ib-taken met andere taken	ib'er / manager, ib'er / pedagogisch medewerkers	ib'er / adjunct-directeur, ib'er / leerkracht

Diversiteit in functie / taak van intern begeleider in voorschool

Opvallend is de grote onderlinge diversiteit in de functie / taak: op allerlei gebieden verschillen de ib'ers in de voorschool van elkaar.

Zo is er een grote variatie naar *opleidings- en kwalificatieniveau* en zijn er in de praktijk grote verschillen tussen korte peuter-ib'er trajecten en hbo-geschoolde ib'ers, al dan niet met allerlei extra scholing. De keuze ligt dan bijvoorbeeld tussen iemand met veel kennis van het jonge kind / peuter of juist iemand met capaciteiten op Pabo-niveau.

Ook verschillen de ib'ers onderling erg qua *ervaring*: zo zijn er ib'ers die jaren ervaring hebben in het werken op een medisch kinderdagverblijf en met autistische kinderen, of ib'ers die als tutor hebben gewerkt in de voorschool, of als ib'er in school.

Verder verschillen de ib'ers in de voorschool erg van elkaar qua *inschaling en salaris* en ook in *omvang van de aanstelling* en in hoeveel uren per groep of per kind zij hebben. Van 4 uur per week per VVE-groep tot 1 uur per zorgkind per week.

Dit hangt ook weer grotendeels af van de *taakomschrijving* van de ib'er. Ook wat betreft het takenpakket zijn er onderling grote verschillen:

De kwestie lijkt vooral met welk doel de ib'er in de voorschool is ingezet: is het doel van de inzet van ib'ers om de pedagogisch medewerkers meer werk uit handen te nemen en/of is het doel om de pedagogisch medewerkers kennis en vaardigheden aan te reiken om zelf beter met zorgkinderen aan de slag te kunnen? Zo zien we onderlinge verschillen in het voeren van oudergesprekken, het maken van handelingsplannen, het organiseren van kindbesprekingen en taken bij de overdracht van kinderen. In sommige gevallen voert de ib'er in de voorschool bijvoorbeeld de gesprekken met ouders en maakt de ib'er de handelingsplannen om zo werk uit handen te nemen bij de pedagogisch medewerkers. Op andere locaties coacht de ib'er de pedagogisch medewerker juist om zélf handelingsplannen te schrijven, en moeilijke gesprekken met ouders te voeren.

Benodigde competenties

De LBib onderscheidt voor de ib'er zeven kerncompetenties, te weten:

- 1) andragogisch competent (bijv. maakt gebruik van de competenties van de pedagogisch medewerkers)
- 2) methodologisch competent (bijv. kan pedagogisch-didactisch onderzoek uitvoeren)
- 3) beheersmatig competent (bijv. kan het kindvolgsysteem bijhouden)
- 4) organisatorisch competent (bijv. kan handelingsgericht werken in de zorg; signaleren, analyseren, oplossingen, uitvoeren en evalueren)
- 5) innovatief competent (bijv. is op de hoogte van de ontwikkelingen op het gebied van Passend Onderwijs)
- 6) competent in het samenwerken met externen (bijv. heeft kennis van het relatienetwerk rond de voorschool en neemt hieraan actief deel)
- 7) competent in zelfreflectie en ontwikkeling (bijv. heeft het vermogen om te kunnen reflecteren op eigen gedrag en functioneren).

Binnen alle zeven kerncompetenties hebben we vaardigheden aangetroffen die benodigd zijn voor het werk van de ib'er in de voorschool. Wel vraagt het werken met mbo3-opgeleide pedagogisch medewerkers een wat andere benadering dan het werken met hbo-opgeleide leerkrachten. Opvallend is het ontbreken van een stevige kenniscompetentie ('kennisbasis'). Want voor het werken als ib'er in de voorschool is bijvoorbeeld ook specifieke kennis nodig van de ontwikkeling en speel- / leerbehoeften van jonge kinderen.

Ruim takenpakket van intern begeleider in de voorschool

Vast staat dat de ib'er in de voorschool belangrijke taken heeft in het werken met en rondom zorgkinderen in de voorschool. Dat omvat bijvoorbeeld het vaststellen, bewaken en uitvoeren van de zorgstructuur, het observeren van kinderen met opvallend gedrag en een opvallende ontwikkeling (zowel de zwakkere als de sterkere kinderen) en het eventueel uitvoeren van nader pedagogisch-didactisch onderzoek (pdo), (het geven van ondersteuning bij) het maken van handelingsplannen, (het geven van ondersteuning bij) het voeren van kindbesprekingen, (het geven van ondersteuning bij) gesprekken met ouders, (het geven van ondersteuning bij) het uitvoeren van handelingsplannen, selectie van kinderen bij plaatsing in de VVE-groepen, meedenken over de intakeprocedure, het schrijven van verslagen en bijhouden van dossiers en gegevens van zorgkinderen, (het geven van ondersteuning bij) de overdracht van zorgkinderen naar de basisschool en het vormgeven van de overgangsprocedure, de professionalisering van en coaching van pedagogisch medewerkers bij de omgang met zorgkinderen in de groep en de omgang met zorggezinnen.

De ib'er in de voorschool werkt vaak voor meerdere groepen in de voorschool of voorschoolse instelling. Omdat de ib'er een belangrijke ondersteunende rol vervult naar ouders en pedagogisch medewerkers toe is het van belang dat de ib'er zichtbaar is voor zowel ouders als pedagogisch medewerkers. Daarom zorgt de ib'er ervoor om regelmatig in

de groepen aanwezig te zijn en rond te lopen, en zich kenbaar en zichtbaar te maken naar ouders toe. Verder heeft de ib'ër in de voorschool een belangrijke rol in het leggen van contacten met externe instanties, bijvoorbeeld wanneer externe expertise nodig is bij het onderzoeken van het kind, wanneer het kind eventueel doorgeplaatst moet worden naar medisch kinderdagverblijf of speciaal (basis)onderwijs, of wanneer vanuit verschillende instanties die werken rondom het kind en het gezin, verschillende informatie bij elkaar moet komen. Vaak is de ib'ër in de voorschool 'de spin in het web' als het gaat om alle instanties die rondom het kind en het gezin actief zijn.

Intern begeleider in de voorschool meer betrokken bij zorg dan bij VVE

We constateren in deze praktijkstudie dat de ib'ër in de voorschool vooral taken heeft met betrekking tot de zorg, en in minder mate betrokken is bij de voorschoolse educatie en bij de uitvoering van VVE op de groepen. Er is sprake van een duidelijke functieafbakening.

De ib'ër in de voorschool is er vooral voor de zorgkinderen (kinderen met een extra ondersteuningsbehoefte), hun ouders en de pedagogisch medewerkers. Het versterken van de interne zorgstructuur en het verbinden van de interne aan de externe zorgstructuur zijn de kerntaken. Inhoudelijke bemoeienis met de kwaliteit van het VVE-aanbod is er nauwelijks. Dat ligt meer op het bordje van anderen, zoals de locatiemanager of VVE-coördinator.

9.2 Knelpunten

Er zijn naar aanleiding van dit praktijkonderzoek ook knelpunten geconstateerd in het werk van de ib'ër in de voorschool.

Positie van de intern begeleider in de voorschool niet altijd stevig verankerd

Medewerkers in de voorscholen voelen zich niet altijd serieus genomen door medewerkers op de basisschool. Overdrachtsformulieren verdwenen soms ongelezen in de prullenbak, vernamen zij.

De komst van de ib'ër in de voorschool heeft hier in een aantal gevallen verandering gebracht. Evengoed hebben sommige ib'ers in de voorschool het idee dat ze zichzelf meer moeten bewijzen ten opzichte van de ib'ers in de school. Zij zijn zelf van mening dat hun expertise vaak explicieter gericht is op het jonge kind en op VVE en dat zij zich als zodanig onderscheiden van de ib'ër in de school. Daarbij komt dat een deel van de ouders via de voorschool voor de eerste keer in aanraking komt met zorg. Ook dat is anders ten opzichte van de basisschool, waar leerlingen soms al wat langer in een zorgtraject zitten.

Daarnaast zijn er ook ib'ers in de voorschool wiens functie / taak juist is voortgevloeid uit de basisschool. De specifieke vraag in deze gevallen is wat belangrijker wordt gevonden: de kennis van het jonge kind die ib'ers in de voorschool inbrengen of de kennis over de basisschool die de reguliere ib'ers die tevens op de voorschool werkzaam zijn inbrengen? Deze vraag raakt aan de hele discussie over waar het heen moet met de voorschoolse voorzieningen. Ligt de toekomst in de creatie van jonge kindcentra 0-6 jaar of in de incorporatie van de voorschool in de basisschool?

Een aandachtspunt in deze situatie is het feit dat het verleggen van taken van de ib'ër van de basisschool naar voorschoolse voorzieningen niet altijd een robuuste constructie is, zeker daar waar de facilitering volledig voor rekening komt van de basisscholen zelf. Bij herziening van het takenpakket van ib'ers, al dan niet ingegeven door bezuinigingen, zal de prioritering toch vooral bij de leerlingen en het schoolteam van de basisschool liggen en minder bij de kinderen en het personeel van de voorschoolse voorzieningen. Dit pleit voor een aanstelling binnen de aanbieder van de voorschoolse educatie.

Kortom, de positie van de ib'er in de voorschool is nog niet stevig verankerd. Dit maakt de positie van de ib'er in de voorschool kwetsbaar, gevoelig voor veranderingen in beleid vanuit de school, de gemeente of het Rijk.

Onduidelijkheden over takenpakket van de intern begeleider in de voorschool

Een ander knelpunt is het ruime takenpakket dat enkele ib'ers hebben. Deels komt dit door uitbreiding van hbo-taken door de extra G37-gelden. In een enkel ander geval is er juist sprake van een versmalling van het takenpakket. Dit doet zich voor als er een aparte hbo'er in de VVE komt te werken vanuit de kwaliteitsimpuls in de G37.

Een aantal ib'ers zegt bovendien dat ze te maken krijgen met een steeds zwaardere doelgroep en een steeds groter eisenpakket. In navolging van de basisscholen wordt er tegenwoordig ook steeds vaker in de voorscholen handelingsgericht werken en opbrengstgericht werken ingevoerd, en daaraan gekoppeld het werken met groepsplannen. Ook worden er vanuit het beleid steeds hogere eisen gesteld aan het functioneren van pedagogisch medewerkers. Denk aan de nieuwe taalnorm 3F en de toenemende aandacht voor het bevorderen van interactievaardigheden, het bieden van niveaudifferentiatie in aanbod en het versterken van ouderbetrokkenheid. Dit vraagt veel van de pedagogisch medewerkers, maar ook van de ib'ers die vaak worden ingeschakeld om de invoering van deze processen te begeleiden en pedagogisch medewerkers daarbij te coachen. Aan de andere kant melden veel ib'ers in de voorschool dat ze een grote vrijheid hebben in de invulling van hun eigen takenpakket en dat ze het juist ook fijn vinden om op deze manier in hun functie / taak verder te kunnen groeien en zich te kunnen ontwikkelen.

In samenhang hiermee is er soms sprake van een zekere rol- en taakonduidelijkheid bij de ib'er in de voorschool. Is het doel van de inzet van ib'ers in de voorschool a) om pedagogisch medewerkers meer werk uit handen te nemen (bijv. voeren van oudergesprekken, toetsen en registreren van ontwikkelingsgegevens) en/of is het doel b) om de pedagogisch medewerkers kennis en vaardigheden aan te reiken om zelf beter met zorgkinderen aan de slag te kunnen (permanent systeem bieden van ondersteuning, begeleiding en coaching)? Dit uit zich in de volgende vraagstukken:

- 1) Wel of niet zelf alle oudergesprekken voeren?
- 2) Wel of niet zelf handelingsplannen of groepsplannen maken?³
- 3) Wel of niet pedagogisch medewerkers coachen en de VVE-kwaliteit bewaken?
- 4) Wel of niet toetsen afnemen?
- 5) Wie doet de verslaglegging?

Meer zorgkinderen door ib'er?

Het feit dat de ib'er in de voorschool al vroeg problemen bij kinderen kan signaleren en eventueel zorgkinderen al voortijdig kan doorverwijzen naar het medisch kinderdagverblijf of speciaal (basis)onderwijs, kan dubbele gevoelens oproepen. De komst van de ib'er heeft er soms toe geleid dat er meer kinderen als 'zorgkinderen' worden aangemerkt op de voorschool: een bekend effect bij de toename van kennis en kunde over zorgkinderen is dat er meer zorgkinderen worden opgemerkt die anders niet zouden zijn opgevallen. Meer (vroegtijdig) doorverwijzen lijkt in tegenspraak met de beleidsfilosofie van Passend Onderwijs.

---

³ Dit is overigens een ontwikkeling die ook op de basisscholen gespeeld heeft. Daar is de rol van de ib'er bij de handelingsplannen steeds meer een coachende rol geworden. Een handelingsplan heeft immers meer kans dat het uitgevoerd wordt als een medewerker het handelingsplan zelf gemaakt heeft. Als een ander het maakt, kan het zijn dat een medewerker er minder achter staat

Ontbreken van norm voor inzet van de intern begeleider in de voorschool

Er is geen norm voor de formele inzet (in uren) van de ib'er in de voorschool. De tijd die de ib'ers per week per groep tot hun beschikking hebben varieert, van 1 tot 4 uur per week per groep. Daarbij is het zo dat de kinderen van de ene groep meer tijd vergen dan de kinderen van de andere groep, omdat de omvang en ernst van de doelgroep per groep van elkaar verschilt. Het lijkt erop dat er geen norm is waaraan het aantal beschikbare uren voor ib-werk wordt afgemeten.

De LBib (Landelijke Beroepsgroep voor intern begeleiders) hanteert als vuistregel de inzet van minimaal 18 uur op 200 leerlingen in het basisonderwijs⁴. 200 leerlingen is ongeveer gelijk aan 9 groepen (gemiddeld ongeveer 22 leerlingen per groep), wat neerkomt op 2 uur per week per groep. Overigens, in het basisonderwijs is er eveneens sprake van een grote variatie in beschikbare tijd.

9.3 Toekomstige ontwikkelingen

In de nabije toekomst doen zich ontwikkelingen voor die van invloed kunnen zijn op de positie van de ib'er in de voorschool.

Verhouding tussen de hbo'er in de VVE en de intern begeleider in de voorschool

In 37 van de grote gemeenten van Nederland zijn vanaf 2012 in het kader van de *Bestuursakkoorden* extra hbo-opgeleide professionals aangesteld in de voorschoolse voorzieningen om deze een extra kwaliteitsimpuls te geven. In sommige gemeenten en voorzieningen is de aanstelling van ib'ers met behulp van deze gelden uitgebreid of geconsolideerd. Vaak hebben zij er nieuwe taken bijgekregen, zoals het aansturen van de invoering van opbrengstgericht werken of het uitvoeren van video-interactiebegeleiding met pedagogisch medewerkers.

In andere gemeenten en voorzieningen is naast de ib'er een hbo'er aangesteld als kwaliteitsmedewerker of coach. In het laatste geval betekent dit dat taken moeten worden afgestemd en dat er een modus voor samenwerking moet worden gevonden. Dit geldt ook voor de samenwerking met andere professionals die in het kader van de kwaliteitsverbetering op de voorscholen worden ingezet, zoals VVE-coördinatoren en logopedisten. In het kader van de professionaliseringstendens zien we dus twee tegenovergestelde tendensen in het takenpakket van de ib'er: enerzijds zijn er de ib'ers die meer VVE-taken krijgen toebedeeld, anderzijds zijn er de ib'ers die hun werk nu meer toespitsen op het werken met zorgkinderen en bredere VVE-taken aan hun hbo'er-collega's laten.

Het is zaak om goed te kijken naar de rol, verantwoordelijkheden en werkzaamheden van alle aanwezige professionals. Het zal helder moeten zijn wie waarvoor verantwoordelijkheid draagt.

Harmonisatie van kinderopvang en peuterspeelzaalwerk

Om te komen tot een uniform voorschools stelsel zijn er gemeenten die stimuleren dat peuterspeelzalen en kinderdagverblijven harmoniseren. Daarmee komen zij onder één wettelijk regiem, de Wet Kinderopvang. Het 'oude' peuterspeelzaalwerk verdwijnt dan als vorm, maar inhoudelijk wordt het voortgezet, bijvoorbeeld als 'vernieuwde' of 'verlengde' peuteropvang. Als peuterspeelzaalwerk en kinderopvang samen gaan, kan de positie van de

---

⁴ Landelijke Beroepsgroep voor intern begeleiders (2011). *De beroepsstandaard voor de intern begeleider. functieomschrijving, bekwaamheidseisen en ethische code*. 4^e, herziene druk. Uitgeverij Pica.

ib'er in de voorschool in een ander daglicht komen te staan. Zeker als de gemeente tot nu toe de inzet van de ib'er in de voorschool alleen mogelijk heeft gemaakt in de VVE-peuterspeelzalen, die grotendeels door gemeenten worden gesubsidieerd.

Na harmonisatie van kinderopvang en peuterspeelzaalwerk verandert doorgaans de subsidierelatie van de gemeente met de voorschoolse voorzieningen. In dat geval zal opnieuw moeten worden bekeken hoe de ib'er in de voorschool het beste ingezet kan worden.

Daarbij zijn verschillende varianten denkbaar. Een van de varianten is op detacheringsbasis vanuit het Centrum voor Jeugd en Gezin. Een andere variant is de bekostiging van de aanbieder van kinderopvang voor de aanstelling van een ib'er in de voorschool, vanuit de budgetten voor de jeugdzorg of het gemeentelijk onderwijsachterstandenbeleid.

Ontwikkeling naar integrale kindcentra

Daar waar wordt aangestuurd op één integrale basisvoorziening voor alle kinderen van 0 t/m 12 jaar, onder regie van de basisschool, kan de positie van de ib'er in de voorschool veranderen. Er kan voor worden gekozen om een ib'er voor 0 t/m 6 jaar en een ib'er voor 6 t/m 12 jaar aan te stellen.

Soms bestaat een integraal kindcentrum uit een intensieve samenwerking tussen kinderdagverblijf, peuterspeelzaal en basisschool, waarbij alleen de peuterspeelzaal en basisschool over een ib'er beschikken. In dat geval is het goed dat de ib'er ook inspanningen binnen het kinderdagverblijf gaat verrichten, om zo een doorgaande lijn in de zorg te krijgen. Dit zijn slechts enkele voorbeelden. Er zijn veel meer situaties te bedenken waarbij goed moet worden nagedacht over de inzet en het werkveld van de ib'er. Dit vraagt om flexibiliteit en maatvoering.

Veel is afhankelijk van de lokale situatie, wensen en behoeften van de verschillende voorzieningen en de beschikbare financiële middelen. Als de gemeente de inzet van de ib'er financiert (via het peuterspeelzaalwerk), dan zijn er redenen denkbaar om deze functionaris niet in de kinderopvang in te zetten. De kinderopvang heeft geen of een andere subsidierelatie met de gemeente. De kinderopvang ontvangt van overheidswege geen extra middelen om de inzet van een ib'er te bekostigen. Hoe gaat de gemeente hiermee om als er aantoonbaar kinderen met extra ondersteuningsvragen (zorgkinderen) zitten in de kinderopvang? De gemeente bekostigt vaak wel de VVE in de kinderopvang als er sprake is van doelgroepkinderen binnen het onderwijsachterstandenbeleid. Maar dit beperkt zich vaak tot de aanschaf van VVE-programma's en scholing, het gaat niet om geld voor de extra personeelskosten. Bij de ib'er in de voorschool gaat het wel om personeelskosten.

Transitie van jeugdzorg naar gemeente

De transitie van de jeugdzorg van provincie naar gemeenten (met een efficiëntiekorting) kan van invloed zijn op het werk van de ib'er in de voorschool, zeker in die gemeenten waar de ib'er in de voorschool wordt bekostigd door de gemeente. De reden hiervoor is dat de meerwaarde, maar ook de kosten van de inzet van de ib'er in de voorschool in het grotere geheel (de integrale zorgstructuur rondom het jonge kind) worden bekeken: de rol van het consultatiebureau, de rol van het CJG, de inzet van de (terugkerende) wijkverpleegkundige, et cetera. Bij het streven naar 'één kind, één plan en één hulpverlener' kan de ib'er in de voorschool een spilfunctie krijgen in de zorgstructuur rondom het jonge kind.

Bij de transitieoperatie van de jeugdzorg, in combinatie met de noodzaak om aan kostenreductie in gemeentelijk verband te doen, kan er anders tegen de ib'er in de voorschool worden aangekeken. Ter illustratie: sommige gemeenten hebben een medisch kinderdagverblijf, wat per saldo een betrekkelijk dure voorziening is voor jonge kinderen met een beperking. Als bezuinigingen ertoe leiden dat het medisch kinderdagverblijf (deels of volledig) wordt ontmanteld en voorschoolse voorzieningen de taak krijgen om kinderen van het medisch kinderdagverblijf te huisvesten (voorschoolse inclusie), dan kan de ib'er in de voorschool daarin een belangrijke rol krijgen.

9.4 Aanbevelingen

We denken dat de ib'er in de voorschool belangrijk is. Het lijkt zinvol om de rol van de ib'er in de voorschool en het takenpakket nader af te bakenen.

Om dat voor elkaar te krijgen, ligt het voor de hand de inzet van de ib'er in de voorschool een meer formeel karakter mee te geven. Dit kan de positie van en de waardering voor de ib'er in de voorschool versterken, gezien de toekomstige veranderingen en de (verdere) professionalisering van de ib'ers in de voorschool.

We denken dat dit in de kern een zaak is voor de werkgevers en werknemers samen, de Landelijke Beroepsgroep voor Begeleiders in het Onderwijs (LBBO), waarvan de LBib deel uitmaakt.

Formaliseer de inzet van de ib'er in de voorschool

Het formaliseren van de inzet van de ib'er in de voorschool behelst meerdere facetten: a) passende taak- en functieomschrijving, b) bekwaamheidseisen, c) primaire en secundaire arbeidsomstandigheden en d) urennorm.

Ad a) het zou goed zijn als er een *passende taak- en functieomschrijving* komt waarin omschreven staat wat precies de taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden zijn. Een deel van de ib'ers in de voorschool worstelt met haar rol en het takenpakket. Is het de bedoeling om pedagogisch medewerkers te ontlasten, taken bij hen weg te nemen? Of is het veeleer de bedoeling om pedagogisch medewerkers te ondersteunen, begeleiden en coachen bij het uitvoeren van activiteiten en doorvoeren van vernieuwingen?

Daar komt bij dat een flink deel van de ib'ers in de voorschool onder de cao Welzijn valt, terwijl die (in tegenstelling tot de cao Kinderopvang en Onderwijs), geen functie herbergt die de taken van de ib'er in de voorschool omvat. Dit maakt de salariëring ook lastig.

Het formuleren van een passende taak- en functieomschrijving maakt het functioneren van de ib'er eenvoudiger. Hierdoor kan ook de scholing van de zittende en aankomende ib'ers in de voorschool gericht van aard zijn.

Ad b) Tegelijkertijd is het wenselijk dat er *bekwaamheidseisen* worden opgesteld. Hiervoor is een competentieprofiel van de ib'er die werkzaam is binnen en voor de voorschool nodig. Welke specifieke vooropleiding, achtergrond en ervaring zijn (minimaal) nodig? Over welke kennis, vaardigheden en attitudes dient een ib'er in de voorschool te beschikken? Zijn er voor het werken met mbo3-opgeleide pedagogisch medewerkers andere vaardigheden nodig dan voor het werken met hbo-opgeleide leraren?

Ad c) Het is raadzaam dat er meer lijn komt in *de primaire en secundaire arbeidsomstandigheden*. Nu is het zo dat de arbeidsomstandigheden van ib'ers in de voorschool flink van elkaar kunnen variëren, terwijl de taken soms min of meer hetzelfde zijn of behoren te zijn. Een duidelijke richtlijn kan bijdragen aan de positie en waardering van de ib'er in de voorschool.

Ad d) We adviseren na te denken over een *urennorm*. Zoals uit dit onderzoek blijkt hebben ib'ers in de voorschool verschillende urennormen voor hun werk. Ib'ers met relatief weinig uren per week per groep ervaren veel werkdruk, zeker waar concentraties van doelgroepkinderen en/of zorgkinderen zijn. Zij zullen prioriteiten moet stellen binnen hun takenpakket. Een norm kan helpen om het werk naar behoren te kunnen doen.

Ontwikkel meer aandacht voor talentontwikkeling bij jonge kinderen

Veel ib'ers in de voorschool hebben in hun werk een sterke focus op kinderen met (beginnende) onderwijsachterstanden en/of kinderen met extra zorgvragen vanwege een (mogelijke) beperking.

Er is weinig aandacht voor kinderen met 'talent', terwijl die zich ook onder de allerjongsten moeten bevinden. Ook in de basisscholen ontstaat langzaam maar zeker aandacht voor de bestpresterende kinderen.

Het is aan te bevelen om ook talentvolle kinderen in de voorschool te gaan spotten en hen een verrijkt educatief aanbod te bieden. Ook hierbij kunnen de ib'ers in de voorschool vanuit hun expertise en ervaring een belangrijke rol vervullen.

Bijlage 1: Lijst met geraadpleegde personen

Hieronder volgt de lijst van gesprekspartners, uitgesplitst per casus.

Tabel B1.1 Gesprekspartners voorschool Joop Westerweel te Amsterdam

Else Oostendorp	Voorschoolse ib'er
Heleen Hop	Coördinator VVE, ib'er onderbouwgroepen 1 en 2, adjunct-directeur groepen 1 t/m 3
Sylvia Khacheche	Groepsleidster voorschool
Anja van der Slink	Leidinggevende en zorgcoördinator voorscholen bij Akros
Yolanda Willems	Manager Welzijn (o.a. VVE, inburgering) bij Akros
Roos Hoogeboom	Beleidsmedewerker stadsdeel West

Tabel B1.2 Gesprekspartners peuterspeelzaal d'Ondersteen in Blijham (SPGB) te Bellingwedde

Joukje Hodde	Voorschoolse ib'er
Gea	Pedagogisch medewerker
Petra	Pedagogisch medewerker
Arthur de Jong	Beleidsmedewerker

Tabel B1.3 Gesprekspartners voorschool Pippeloentje in de P. Oosterlee-school van SPCP / SCOH te Den Haag (Laakkwartier)

Ward van der Post	Voorschoolse ib'er en pedagogisch medewerker
Hilde	Pedagogisch medewerker
Gré	Pedagogisch medewerker
Josefine Hoekstra	Manager SPCP

Tabel B1.4 Gesprekspartners voorschool Zebra van de Jan Ligthartschool te Den Haag (Schilderswijk)

Christine Leenders	Adjunct-directeur / zorgcoördinator Jan Ligthartschool
Monique den Drijver	Kwaliteitsmedewerker Zebra Welzijn

Tabel B1.5 Gesprekspartners voorschool van de Calvijnschool in Edeveen te Ede

Rianne Streefkerk	Voorschoolse ib'er en schoolse ib'er
Nico Postema	Directeur
Mieneke Verhagen	Coördinator voorschool

Tabel B1.6 Gesprekspartners peuterspeelzaalwerk van Stichting Peuterspeelzalen Langedijk te Langedijk

Ineke Visser	Voorschoolse ib'er
Lonneke de Jong	Directeur
José van der Lee	Pedagogisch medewerker peuterspeelzaal Olleke Bolleke in Broek op Langedijk
Nelly Wijnker	Beleidsmedewerker

Tabel B1.7 Gesprekspartners peuterspeelzaalwerk van De Badde te Pekela

Anneke Zuidema	Voorschoolse ib'er
Fredy Smit	Coördinator en voormalig voorschoolse ib'er
Rian Ufkes	Pedagogisch medewerker en VIB'er
Jan Eefting	Beleidsmedewerker

Tabel B1.8 Gesprekspartners te Steenwijkerland

Hanneke Henneveld	Voorschoolse ib'er en schoolse ib'er Kindcentrum Claus in Steenwijk
-------------------	---

Anke van Asselt	Directeur Kindcentrum Claus in Steenwijk
Jolanda Terlien	Directeur Kindervilla in Oldemarkt
Reneke Boer-De Boer	Beleidsmedewerker

Tabel B1.9 Gesprekspartners te Utrecht

Lilian Franken	Zorgconsulent en operationeel manager
Carine Thesingh	Directeur / bestuurder DOENJA Dienstverlening en Spelenderwijs Utrecht
Sandra Smit	Operationeel manager Kanaleneiland Zuid

Tabel B1.10 Gesprekspartners peuterspeelzaalwerk Stichting Welsaen te Zaanstad

Anna Stevens	Voorschoolse ib'er
Hetty Kames	Voorschoolse ib'er
Margreeth Timmerman	Bovenschools VVE-coördinator
Ella Visser	Manager peuterspeelzaalwerk in Zaandam
Sebine Detz	Pedagogisch medewerker peuterspeelzaal De Toverboom
Michel Müller	Beleidsmedewerker

Tabel B1.11 Gesprekspartners peuterspeelzaalwerk Meanderomnium te Zeist

Karin Augustinus	Voorschoolse ib'er en pedagogisch kwaliteitsmedewerker
Jeanne Heezen	Teamleider VVE-team
Anita Bambacht	Pedagogisch medewerker
Margreeth Holt	Jeugdverpleegkundige consultatiebureau Zeist-West

Colofon

Titel: De verbindende schakel

Auteurs: Ijsbrand Jepma, Paulien Muller en Lilian van der Bolt

Project: Vversterk III Borging kwaliteit VVE

Sardes projectnummer: TR0825J1C

Opdrachtgever: Ministerie van OCW

Datum: november 2013

